

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ.

Първа редовна сесия.

VII заседание, четвъртък, 27 октомврий 1911 г.

(Открито отъ председателя г. д-ръ С. Даневъ, въ 3 ч. 5 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря. Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь С. Бурмовъ: (Пр списъка. Отсѣтствуватъ г. г. народнитѣ пр вители: Желѣзъ Абаджиевъ, Иванъ Абрашевъ, д-ръ Мичо Багаровъ, Димитъръ х. Баневъ, х. Вандо Вобошевски, Марко Бошковъ, Стефанъ Вояджиевъ, Златанъ Бръчковъ, Пантелей Бурмовъ, д-ръ Георги Гаговъ, Михаилъ Георгиевъ, Витанъ Герасимовъ, Георги Губидѣлниковъ, Стефанъ Гѣбовъ, Никола Давидовъ, Тодоръ Даскаловъ, Мурадъ-бей Джевдедовъ, Василь Димчевъ, Добри Добревъ, Димитъръ Драгиевъ, Иванъ Еневъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Стефанъ Икономовъ, Константинъ Илиевъ, Михо Каравасилевъ, Йовчо Киревъ, Христо Ковачевъ, Григоръ х. Константиновъ, Никола Константиновъ, Ной Марковъ, Митю Милковъ, Иванъ Миневъ, Минко Михайловъ, Никола Начевъ, Георги Недковъ, Ахмедъ-бей х. Неджибъ-беевъ, Василь п. Николовъ, Георги Николовъ, Петъръ Папанчевъ, Павелъ Парпановъ, Петъръ Петрановъ, Иванъ Петровъ, Венедиктъ Поповъ, Стефанъ Поповъ, Василь Радоевъ, Спиридонъ Рачевъ, Стоянъ Русевъ, Юрданъ Русевъ, Кирилъ Славовъ, Слави Славовъ, Илия Стаматовъ, Коста Стефановъ, Иванъ Талевъ, Христо Хаджиевъ, Борисъ Христовъ, Георги Христордовъ, Христо Цаневъ, Дечко Ченгелиевъ, Никола Ченковъ, Христо Черешаровъ, Стилианъ Чилингировъ, Георги Шиваровъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣдседателъ: Отъ 200 души народни прѣдставители отсѣтствуватъ 65; слѣдователно, има законното число, за да се счита Събранието законно конституирано.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, съобщавамъ на Народното събрание, че съмъ разрѣшилъ отпускъ на слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители: на къзълагашкия Иванъ Петровъ — 10 дена, на сливенския Ной Марковъ — 3 дена, на никополския Георги Икономовъ — 5 дена, на берковския Витанъ Герасимовъ — 10 дена, на поповския Христо Ха-

джиевъ — 2 дена, на шуменския Иванъ Дочевъ — 1 день и на карнобатския Василь Радоевъ — 10 дена.

Постѣпило е едно заявление отъ народния прѣдставитель г. Александъръ Малиновъ, съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„Съ настоящето заявявамъ, Господинъ Прѣдседателю, че опирамъ за мандата си отъ II-та Търновска избирателна колегия, и като така, моля да се поканятъ да дойдатъ въ Народното събрание народнитѣ прѣдставители: г. г. Михаилъ Такевъ, Никола Мухановъ и Тодоръ Кръстевъ“. Бюрото ще вземе мѣрки да покани слѣдващитѣ господа въ избирателнитѣ колегии, въ които г. Малиновъ е билъ избранъ и отъ които се отказва, за да заематъ неговото мѣсто.

Има едно питане, отправено къмъ г. министра на финанситѣ отъ търнския народенъ прѣдставитель г. Георги Т. Пѣевъ, което гласи: (Чете)

„Вѣрно ли е, че свѣрхсмѣтния кредитъ отъ 3.800.000 л. е изразходванъ, прѣди да бѣде разрѣшенъ отъ Народното събрание?“

Ако г. министърътъ на финанситѣ желае да отговори, има думата.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ мисля, че споменахъ при второто четене на законопроекта по това обстоятелство, че кредитътъ, който се иска сега, не е изразходванъ, не е започнато неговото изразходване, нито единъ сантимъ не е похарчено, защото ние смѣтаме, че не можемъ да отпущаме такъвъ или по-малки свѣрхсмѣтни кредити безъ съгласието на Народното събрание. Но сега, понеже г. Пѣевъ иска изново да знае моето мнѣние по този въпросъ, азъ повторно заявявамъ, че кредитътъ, който се иска, не е изразходванъ нито изгѣло, нито единъ левъ, и че ще бѣде изразходванъ само тогазъ, когато Народното събрание го приеме на трето четене и бѣде публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“.

Прѣдседателъ: Доволенъ ли е г. Пѣевъ отъ отговора на г. министра на финанситѣ?

Г. Т. Пѣевъ: Азъ имамъ да прибавя само слѣдното. Понеже в. „Прѣпорекъ“, органъ на демократи-

ческата партия, твърди въ най-положителна форма, че този кредитъ е изразходванъ, прѣди да бѣде гласуванъ отъ Народното събрание, искахъ да бѣде освѣтлено послѣдното и да не се заблуждава общественото мнѣние по единъ такъвъ важенъ въпросъ, какъвто е отпускането на въпросния кредитъ.

Доволенъ съмъ отъ обясненията на г. министра на финанситѣ.

Прѣдседателъ: Пристъпваме къмъ дневния редъ. Моля г. докладчика да прочете на трето четене законопроекта за свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 3.800.000 л.

Докладчикъ А. Буровъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за свѣрхсмѣтенъ кредитъ 3.800.000 л. за военни нужди.

„Чл. 1. Разрѣшава се на министра на войната 3.800.000 л. свѣрхсмѣтенъ кредитъ за разходи по попълване материялната частъ на армията, споредъ приложената таблица.

„Чл. 2. Разходътъ по този кредитъ да се покрива съ свободния излишъкъ по сключения бюджетъ за 1910 г. и да се отнесе къмъ бюджетитѣ за годишнитѣ прѣзъ които ще се произведе“.

Прѣдседателъ: Понеже никой не прави прѣдложение по третото четене на прочтения законопроектъ, ще се пристъпи къмъ гласуване.

Който г. г. народни прѣдставители приематъ на трето четене законопроекта за свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 3.800.000 л., да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Приема се законопроектътъ на трето четене.

Пристъпваме къмъ втората точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по избора, станалъ въ II-та Карловска избирателна колегия.

Докладчикъ А. Мустаковъ: Искамъ думата, като докладчикъ.

Министъръ-прѣдседателъ И. Гешовъ: Г. Поповъ, не е свѣршилъ рѣчта си.

Докладчикъ А. Мустаковъ: Нови документи и съобщения ще дамъ.

Прѣдседателъ: Свѣршихте ли, г. Поповъ, рѣчта си?

Х. Поповъ: Не съмъ, но нека г. докладчикътъ каже каквото има да каже.

Прѣдседателъ: Понеже г. докладчикътъ има да направи второ съобщение, давамъ му думата.

Докладчикъ А. Мустаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ слѣдствие повдигнатия споръ по избора въ Карловската колегия, прѣдседателътъ на провѣрочната комисия телеграфира въ Пловдивъ и изиска книжката отъ Пловдивския окръженъ съдъ. Считамъ за нужно да прочета тѣзи документи, за да може да се улесни спорътъ и по-скоро да се свѣрши съ този изборъ.

Оспорваше се, че петътъ кандидатури на либералната партия не били завѣрени; отъ книжката се вижда, че е постъпило до прѣдседателя на Пловдивския окръженъ съдъ едно заявление, подписано отъ десетъ души които провъзгласяватъ за кандидати на либералната партия г. г. д-ръ Радославовъ, Христо Ив. х. Димитровъ, Георги Маневъ, Никола Станевъ и Стою Ранделовъ; това заявление е подписано, както казахъ, отъ десетъ души избиратели, а също така и отъ петътъ души кандидати; обаче,

удостоверение въ съда е получено само отъ тримата души кандидати, а останалитѣ двама не сж прѣдставили удостоверение, на което основане съдътъ е държалъ опрѣдѣлението № 334, съ което признава кандидатурата на г. г. д-ръ Радославовъ отъ София, Христо Ив. х. Димитровъ и Никола Станевъ, а за останалитѣ двама кандидати съдътъ прави бѣлѣжка, че не сж изпълнили прѣдписаното на чл. 46 отъ избирателния законъ, т. е. не сж прѣдставили удостоверение за право на избираемостъ. Обаче, по-нататкъ постъпило едно заявление до съда отъ тѣзи кандидати, съ което казватъ, че удостоверение е издадено наврѣме, обаче, по причина на пощата, съдътъ не е могълъ да го получи. Това удостоверение е под № 1.115, издадено отъ Брѣзовското селско общинско управление на 17 августъ 1911 г. За да докажатъ, че удостоверението е било изпратено наврѣме, тѣ прилагатъ една разписка под № 121 за прѣпоръчанъ прѣдметъ, на която разписка стои шемпелътъ съ дата 18 августъ, а прѣдметътъ е постъпилъ въ съда на 27 августъ. Тутакси окръжниятъ съдъ се събира и държи опрѣдѣление № 347, съ което това заявление на останалитѣ двама кандидати е оставено безъ послѣдствие. Ще ви прочета мотивитѣ на съда, за да знаете защо това заявление е оставено безъ послѣдствие. Като налага това, което ви казахъ прѣди малко, че тѣ сж прѣдставили удостоверение отъ Брѣзовското общинско управление под № 1.115 за право на избираемостъ и разписката, съ която сж подали на станцията това удостоверение, съдътъ казва: (Чете) „Независимо отъ това, че чл. 64 отъ избирателния законъ изисква, щото заедно съ заявлението за поставяне на кандидатурата, да бѣдатъ прѣдставени въ съда всички нужни документи най-късно 14 дена прѣди избора, понеже общинското удостоверение не е прѣдставено въ горния срокъ, а се прѣдставява едва сега, то заявлението на Георги Маневъ за признаване за правилно поставена кандидатурата му, слѣдва да се остави безъ послѣдствие, като неоснователно. По тѣзи съображения съдътъ опрѣдѣля: заявлението подъ входящ № 23.904 отъ 27 августъ т. г. на Георги Маневъ отъ Карлово се остава безъ послѣдствие като неоснователно“.

Азъ ви прочетохъ, г. г. народни прѣдставители, тѣзи документи, които заинтересованитѣ страни считаха за необходими и остава пакъ вамъ да се произнесете по този изборъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Единъ въпросъ, г. докладчикъ. На тази разписка за прѣпоръчанъ прѣдметъ отбѣлѣзано ли е, кѣдѣ е изпратенъ прѣдметътъ?

Докладчикъ А. Мустаковъ: Разписката е под № 121; шемпелътъ: Брѣзово; дата: 18 августъ; подписъ на чиновника: Душевъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: За кѣдѣ?

Докладчикъ А. Мустаковъ: Взета такса 25 ст., адресирана за г. Димитър Маневъ въ Карлово. Ако искате да бѣдете по-добъръ освѣтлени, да ви прочета приложенитѣ двѣ телеграми отъ Манева.

Д-ръ Б. Вазовъ: Има ли пликъ на окръжния съдъ?

Докладчикъ А. Мустаковъ: Отъ пликъ нѣма нужда, защото е прѣпоръчанъ прѣдметъ и таксата е платена. По-нататкъ има размѣнени двѣ телеграми: едната телеграма под № 121 е полагена отъ Карлово до Манева. (Чете) „Удостоверения не съмъ получавалъ, завѣрени ли сж кандидатуритѣ — не зная, х. Димитрова нѣма“. Подписътъ не се чете. Отговорътъ на тази телеграма е обгербованъ съ 1 л. (Чете) „Карлово, Маневу. Осемнадесети прѣпоръчано писмо изпратихме удостоверенията. Спра-

вете се пощата. Заминавамъ“. Подписътъ не се чето. Друга една телеграма: (Чете) „Маневу, Брѣзово. Удостоверения сега получихъ невъзможно изпратятъ Пловдивъ закѣснѣ. Димитъръ“.

Х. Поповъ: „Невъзможно, изпратено Пловдивъ“.

Д-ръ Б. Вазовъ: Моля, ако можете, кажете г. докладчикъ, въ дѣлото на окръжния съдъ има ли плика на прѣпоръчаното писмо, съ което този Маневъ е изпратилъ удостоверенията въ окръжния съдъ, или нѣкое друго лице е изпратило същитѣ тѣзи удостоверения. Вижда ли се тамъ коя е датата, когато е изпратено?

Докладчикъ А. Мустаковъ: Има единъ пликъ, обаче нумерътъ на този пликъ не отговаря на разписката.

Д-ръ Б. Вазовъ: Кажете датата на щемпела.

Докладчикъ А. Мустаковъ: Не се знае отъ кого е този пликъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Откъдѣ е?

Докладчикъ А. Мустаковъ: Той е отъ Карлово, съ дата 20 августъ.

Прѣседателъ: Има думата г. Христо Поповъ.

Х. Поповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще обясня най-напрѣдъ точно, какъ стои фактическата страна на въпроса, защото, както виждате, и г. Вазовъ, па и други се интересуватъ отъ фактическата частъ, па и то е най-главното. Подиръ това ще влѣза въ юридическата частъ на въпроса.

Въпросътъ стои тъй: на 20 августъ, значи, въ срока, т. е. 14—15 дена прѣди 4 септемврий, когато трѣбваше да станатъ и станаха изборитѣ, 11 души отъ Карлово съ право да бждатъ избиратели, като си прѣдставятъ свидѣтелствата прѣдъ нотариуса, че сж такива, кандидатирайтъ петъ души кандидати: г. г. д-ръ Радославовъ, х. Димитровъ, Никола Станевъ и тѣзи двама, за които сега става въпросъ — Георги Маневъ и Стою Ранделовъ. Тѣ казватъ: „Ние кандидатираме като либерали тѣзи петъ души и молимъ, сжда да признае кандидатурата имъ за законно поставена; прѣдставяме удостоверения, че кандидатитѣ сж избираеми“ и прѣдставятъ три удостоверения. Г. г. д-ръ Радославовъ, х. Димитровъ и Никола Станевъ иматъ тѣзи удостоверения, прѣдставятъ ги; подписватъ всички кандидати прѣдъ нотариуса — г. д-ръ Радославовъ и другитѣ, всичкитѣ петъ души подписватъ. Значи, повече отъ десетъ души избиратели и самитѣ петъ души кандидати казватъ: „Нашата кандидатна листа е тази, молимъ сжда да признае, че законно сж поставени нашитѣ кандидатури“. Това е фактътъ, неоспоримъ официално. Сега, понеже г. д-ръ Радославовъ е отъ София, както знаете — г. г. х. Димитровъ и Никола Станевъ сж отъ Карлово, а другитѣ двама сж отъ Брѣзово — наврѣме си е изпратилъ свидѣтелството въ Карлово; двамата, които сж отъ Карлово иматъ си свидѣтелствата, прилагатъ ги при своето заявление и чакатъ отъ Брѣзово да дойдатъ удостоверенията на другитѣ двама кандидати, поставени въ кандидатната листа. Обаче, до 20 августъ не дохождатъ, а трѣбваше на 20 августъ да се изпратятъ, защото законътъ иска 14 дена прѣди дена на избора да се завѣрятъ кандидатуритѣ, затуй, безъ да чакатъ тѣзи удостоверения отъ тамъ, изпращатъ въ Пловдивския окръженъ съдъ заявленията,

заедно съ тритѣ удостоверения. Сега, какво правятъ отъ Брѣзово. Георги Маневъ има единъ братъ въ Карлово, Димитъръ Маневъ; Георги Маневъ съ прѣпоръчано писмо отъ 18 августъ изпраща тѣзи удостоверения, че и двамата кандидати иматъ качества, изискуеми отъ чл. 46 на избирателния законъ, и моли да ги даде на който и да е отъ другитѣ кандидати, за да се приложатъ. Обаче, Димитъръ Маневъ до 23 августъ не получава писмото; пощата какво е правила, що е правила, станало ли е грѣшка, не се знае, но чакъ на 23 августъ се получаватъ въ Карлово тѣзи удостоверения, когато на 20 августъ вече сж били изпратени въ Пловдивъ другитѣ книжа и затуй братъ му му телеграфира: „Днесъ 23 получихъ, но късно“, т. е. получилъ удостоверенията отъ Брѣзово, но да ги изпрати въ Пловдивъ не може, защото е късно, понеже другитѣ заявления били изпратени на 20 августъ. Въ сжщия този денъ, когато тази телеграма се е размѣнявала между Брѣзово и Карлово, съдътъ е издалъ постановление, разгледалъ вече дѣлото и казалъ, че приема за законно поставена кандидатурата на г. г. д-ръ Радославовъ, х. Димитровъ и Никола Станевъ, а на другитѣ двама не я приема. Защо? Защото иматъ ли тѣ съгласно чл. 46 качества да бждатъ избираеми или не, той не знае, и заради това имъ казва: понеже не сте прѣдставили удостоверения, ние не ви признаваме кандидатуритѣ ви за законно поставени. Като се научилъ за това Георги Маневъ, праща друго заявление отъ 27 августъ, като казва: „Прилагамъ тукъ удостоверенията, прилагамъ и една разписка № 121, отъ която се вижда, че съмъ далъ прѣпоръчано писмо до братъ си въ Карлово, съ което съмъ изпратилъ тѣзи удостоверения, но пощата намѣсто да го даде на 20 августъ, дава го на 23; ще видите, че имамъ разписка, вижте и телеграмата на братъ ми, който казва: късно е, не мога, прати самъ заявление. Съдътъ казва: тази телеграма говори за закѣснѣване и тази разписка показва, че има прѣпоръчано писмо, но кой знае да-ли тамъ сж били удостоверенията; освѣнъ това, казва, трѣбва да бждатъ заедно — нѣщо невъзможно. Когато пощата не иска да бждатъ заедно, какъ ние ще ги туримъ заедно. То е force majeure и съдътъ трѣбваше да го има прѣдъ видъ. Но съдътъ казва, щомъ не сж заедно съ заявлението, не ви признаваме кандидатурата — свършено. Тѣй стои въпросътъ фактически. Нашитѣ приятели, като се научаватъ за това и понеже се работи съ новъ законъ, никому неизвѣстенъ дотогава, и не могатъ да знаятъ какво ще мисли Народното събрание, какъвъ съставъ ще има, казали: „Да смѣнимъ тази листа сега“, и пускатъ се по селата да смѣняватъ, да заличватъ двамата, и листата да върви съ тримата, за да не стане нѣщо. Успѣли, но 12 бюлетини отъ старитѣ останали и тѣзи 12 бюлетини сж фатални за избора: ако ги зачетете, ние печелимъ, ако не ги зачетете, земледѣлцитѣ печелятъ. Това е фактическата частъ и който не е увѣренъ въ туй, документитѣ сж тукъ, докладчикътъ ви ги докладва, нѣма нищо прибавено и нищо отбавено.

Сега, да разгледаме въпроса отъ чисто юридическа страна, какъ трѣбва да се тълкува законътъ, и отъ това ще зависи неговото разрѣшение.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ схващамъ, че цѣльта на пропорционалната система е такава: избирателитѣ да се учатъ да гласоподаватъ не за лица, а за едно течение, за извѣстна система отъ идеи. Липето при пропорционалната избирателна система играе второстепенна роль и затуй не се дава на избирателя да гласоподава и за народникъ и за либералъ. Ако въ една кандидатна листа влѣзатъ либерали и цанковисти, това трѣбва да се обяви — че има едно такова течение, за него ще гласоподаватъ; за друго не. Значи, цѣльта е слѣдната: да се даде

възможност на избирателитѣ да мислятъ държавно по-добрѣ, да не избиратъ единъ денутатъ, който иска република и другъ, въ неговата листа, който иска ограничена или чиста монархия, защото тъй не се управлява. Слѣдователно, когато ще тълкуваме този законъ, ще трѣбва да имаме прѣдъ видъ лицата, които сж турени тамъ, сж ли отъ двѣ течения противоположни или не; защото то е много важно: ако сж отъ противоположни течения, тогава само можемъ да търсимъ основание и форма да ги касираме. Ако сж отъ едно и също течение — *ratio legis* е това — не може избраниктѣ да се върне отъ тукъ, защото тогава нѣма да има разумъ въ закона. Само тъй е, което може, по пропорционалната изборна система, да лиши избраника отъ нѣколко гласа. Щомъ, обаче, Събранието се убѣди въ факта, че нѣма нищо подобно, то не трѣбва да го касира, макаръ да има нѣкои и други формалности, които не би отговаряли съвѣтъ точно на тѣзи, които отпѣдѣля законътъ. Така разбирамъ пропорционалната система. И който мисли, че не е тъй, азъ бихъ го помолилъ да прочете, въ „Revue du droit public et des sciences politiques“, една много хубава статия за пропорционалната система отъ Georges Scellé, въ която той казва, че тази е пѣлъта. И благодарение на това, че тази система дава такъвъ съставъ на партиятъ въ Народното събрание, какъвто е съставътъ въ избирателния корпусъ, тя си пробива отъ денъ на денъ път и възпитаватъ прѣкрасно избирателитѣ. Ако тъй гледаме на тази система, тогава лесно е да разберемъ постановлението на нашия избирателенъ законъ. Ние фактически доказахме, че петимата кандидати сж всички либерали — това е безспорно. Тѣ сами сж подписали и петимата сами казватъ: „Ние искаме сжщата кандидатна листа, отъ сжщото течение сме“. Това го имаме доказано. Имаме 11 души избиратели подписали — 10 трѣбватъ, а ние имаме 11 — „Тѣзи сж хората, които ние обявяваме, да сж наши кандидати, либерали“; туй, значи, убѣждава всѣкого, че ние вече нѣмаме работа съ двѣ разни течения и, слѣдователно, не би трѣбвало да има по-нататъкъ даже никакви разсуждения. Повече отъ доказано е, че и тѣзи петимата сж либерали, че тѣ сж поставени въ тази листа, че нѣма друго политическо течение въ нея, че нѣма тази опасностъ, отъ която се бои законодательтъ, който иска да господствува пропорционалната система, защото общото начало е, който има повече избиратели, той трѣбва да дойде тукъ. Пропорционалната система го лишава отъ гласове само тогава, когато прибави гласове отъ друго политическо течение; иначе пакъ е сжщото начало. Ние имаме и едното и другото, защото чухте и самиятъ г. Драгиевъ да е убѣденъ въ това, че тѣзи петима души сж либерали. Тѣ сж смѣнили тази листа тогава, когато сж видѣли, че окръжниятъ сждъ е призналъ само тримата за кандидати, съ законно поставена кандидатура. Това менѣ ми би стигало да спечеля тази кауза прѣдъ вашето събрание.

Сега, намъ ни казва г. Драгиевъ: „Вие имате двѣ бюлетини, едната съ три имена, другата съ петъ, която щете си изберете; ако искате едната, тя ще има 19 гласа, ако искате другата, тя ще има 1.460 гласа, а ние имаме 1.466 гласа и ще ви вземемъ мѣстото“. Азъ искамъ да докажа, че не само такива двѣ бюлетини може да има зелената листа, но тя може да има три, четири и дори петъ. Щомъ кандидатната листа е отъ петъ души, азъ мога да отрѣжа единия и да имамъ една бюлетина съ 4 души. Може, напр., въ нѣкое село да не ми е приятенъ петиятъ, ще го отрѣжа и ще дамъ бюлетина само съ 4 кандидата; но д-ръ Радославовъ ще стои начело. Мога да отрѣжа и втория кандидатъ, и ще дамъ бюлетина съ трима души кандидати; мога да дамъ бюлетина, като изхвърля и третия и четвъртия канди-

датъ, като остане само петиятъ кандидатъ. И така ще имаме петъ разни зелени бюлетини съ разни имена. Питамъ азъ, можете ли вие да ги броите отдѣлно и да казвате, която бюлетина има най-много гласове, тя ще се избере, а другитѣ ще пропаднатъ? Не. Азъ моля почитаемото Събрание да схване това, че понятието кандидатна листа е едно, а понятието бюлетина отъ кандидатна листа е друго, защото, чл. 135 отъ избирателния законъ изрично позволява да се заличаватъ кандидати. За да не бѣла голословенъ, пакъ ще ви го прочета: (Чете) „Всѣка бюлетина, въ която не е запазенъ редътъ на имената споредъ обявената кандидатна листа, се счита за дѣйствителна, щомъ съдържа само означенитѣ въ кандидатната листа имена; направеното въ този случай размѣстване на имената остава безъ значение и се счита, че тѣ сж наредени по сжщия начинъ, по който сж наредени имената въ обявената кандидатна листа. Бюлетина, въ която има прибавяне на едно или повече имена, се счита за недѣйствителна. Никой не може да даде съгласието си да бѣде вписанъ въ повече отъ една кандидатна листа. Позволява се заличаване имената на кандидати“. — Виждате, позволява се — „Бюлетина, въ която сж заличени имената на всички кандидати, се счита за недѣйствителна“. Значи, позволява се заличаването, но всички кандидати не може да се заличатъ — само такава бюлетина е недѣйствителна. И тукъ е тъй. Както е позволено, ние заличихме двама и турихме само трима; но пакъ си оставатъ сжщитѣ. То не противорѣчи на закона.

Има едно друго възражение, което не се направи отъ земледѣлцитѣ, по което чухъ тукъ-тамъ отъ други. Тѣ казватъ: „Първата алинея на чл. 135 казва: „Кандидатнитѣ листи за окръжни съвѣтници сж задължителни“; забѣлжката при чл. 120 на този законъ казва, че при избирането на депутати по пропорционалната система, се прилага първата алинея на чл. 135. Вѣрно е туй. Коя е нашата кандидатна листа? Кой обявява кандидатната листа? Въ закона има само едно постановление, което говори за това. То е пакъ чл. 135, алинея втора, която вече не се прилага при пропорционалната избирателна система, защото въ забѣлжката на чл. 120 изрично е казано, че само първата алинея се прилага. Но, ако мислимъ по аналогия, тогава кандидатната листа, по чл. 135, се поставя отъ 10 души избиратели и прѣдседателтъ на бюрото е длъженъ да я обяви. Тѣй е категориченъ законътъ, щото диспозитивно му заповѣдва: (Чете) „Кандидатнитѣ листи се съобщаватъ на бюрото прѣди да се захване гласоподаването, съ заявлението, подписано поне отъ 10 грамотни избиратели, и прѣдседателтъ ги обявява при откриване изборното събрание“ — законътъ му заповѣдва. Питамъ ви, може ли прѣдседателтъ да каже: „Не, азъ нѣма да обявя половината отъ всичкитѣ кандидати“? Този законъ е изриченъ: заповѣдва му да ги обяви. Не е негова работа да каже туй. Той само може да каже на тѣзи десетъ души: „Вие не сте граждани“; и послѣ ще стане въпросъ, че дѣйствително тѣ не сж граждани, които иматъ право на изборъ. Но ако една група отъ 10 души му каже: „Тази е нашата кандидатна листа“, той е длъженъ да я обяви; ако не я обяви, счита се, че е обявена, защото не може единъ прѣдседателъ на бюро да си играе съ публичнитѣ права на народа. Е добръ, ако е така за окръжнитѣ съвѣти, какъ ще бѣде за народнитѣ прѣдставители? Никѣдъ въ законъ не е казано. Но най-лошото да вземемъ за тѣхъ, ще вземемъ тази алинея; друга не можемъ да вземемъ, защото тогава ще вземемъ произволно постановление. Въ чл. 63, като-че-ли се иска да се обяви кандидатната листа отъ окръжния управителъ или отъ окръжния сждъ. Това не е вѣрно, защото чл. 63, г. г. народни прѣдставители, е за мажоритарната

система, и тамъ влиза и пропорционалната система. Значи, *strictu sensu*, законътъ ще се тълкува, когато ще искате да лишите единъ народенъ прѣдставител, вашъ другаръ, избранъ по пропорционалната система. Азъ тълкувамъ, че той се ползува съ всичкитѣ права на народенъ прѣдставителъ, избранъ по мажоритарната система, минусъ тѣзи, които законътъ изрично му отнема. Азъ тъй разбирамъ правото и тъй ще го разбере всѣки, който разсъждава по правото, инакъ не може. Щомъ това е изключение, така ще го тълкувамъ: че вие, които изключително се избирате, наистина се ползвате съ всички права, съ които се ползватъ и другитѣ депутати, но тамъ, дѣто законътъ изрично ви казва: нѣмате тѣзи права, само тѣхъ нѣмате. Питамъ сега: казва ли нѣкаждъ законътъ, че ние трѣбва да имаме кандидатна листа, отдѣлна отъ тази, която има по мажоритарната система? Прави ли законътъ разлика въ това? Ни една алинея нѣма за това. Тукъ има само въпросъ: какъ се поставя кандидатурата на единъ кандидатъ, за да се счита тя законно поставена или не. Ако кандидатурата е законно поставена, послѣдствията сж тѣзи: такъвъ кандидатъ има известни права; може да иска войска, ако вижда за това нужда, може да прави бѣлѣжки, може да си тури застѣпникъ и т. н. Както вие, които се избрахте по мажоритарната система, тъй и азъ мога да имамъ тѣзи права, ако си поставя кандидатурата законно. Повече отъ туй нищо нѣма. Ако азъ не си поставя законно кандидатурата, азъ ще я поставя тъй, както я поставятъ въ окръжнитѣ съвѣти. Повече отъ това може ли да ми искате? Законътъ казва ли? Не. При окръжнитѣ и общински съвѣти тъй се поставя кандидатура — съ 10 души избиратели. Тѣ ще кажатъ: „Тая е нашата кандидатна листа“. Дотукъ трѣбва да се спре почитаемото Събрание и да каже, че първата алинея на чл. 135 е задължителна за избраницитѣ по пропорционалната система, въ тази смисълъ, че тѣ трѣбва да намѣрятъ 10 души избиратели, които да обявятъ на окръжния съдъ, кои сж тѣхнитѣ кандидати и да има подписи за това. Но ако искате нѣщо повече, ще искате: както по мажоритарната система кандидатътъ трѣбва да подпише, за да се счита кандидатурата за законна, тъй и при пропорционалната система да подпише и потвърди, тъй да се каже, че той дѣйствително е отъ сѣщото политическо течение. Тогава вече кандидатната листа е обявена. Не може прѣдседателътъ или съдътъ да каже: „Не, ние не признаваме тази листа — тя не е ваша“, тъй както при изборитѣ за окръжни съвѣти, прѣдседателътъ не може да каже: „Азъ не признавамъ вашата листа“. То не е негова работа; то не трѣбва да се остави на него. Единъ съдъ може да ме лиши най-много отъ туй, да нѣмамъ право да боравя като кандидатъ — да искамъ войска и т. н.; но той не може да провъзгласява една кандидатна листа за законна или не, докато законътъ не му даде туй право. Има ли нѣкаждъ въ закона да се казва, че признава за законна кандидатурата на тѣзи, които се избиратъ по мажоритарната система, а за тѣзи, които се избиратъ по пропорционалната система, законътъ да заповѣдва на съда: „признавамъ кандидатната листа на либералитѣ за законно поставена, признавамъ кандидатната листа на коалицията за законно поставена“? Дѣ има това? Питамъ азъ: като нѣма такова нѣщо, нѣма ли вие да ни дадете сжщитѣ права, съ които вие се ползвате? Ще ни ги дадете, защото законътъ ни ги дава. Ако имаше такова постановление и ако бѣше казано, какви ще бѣдатъ послѣдствията отъ туй, разбирамъ, но докато законътъ не казва нищо и не дава никакво право на съда да се произнася по туй, както не дава и на прѣдседателя при другитѣ избирателни единици, не е право да се казва днесъ: „Вие имате само трима души признати съ кандидатура

законно поставена, ерго вашата кандидатна листа не е призната отъ окръжния съдъ“. Окрѣжниятъ съдъ нѣма право да казва нѣщо за кандидатната листа. И самото му постановление не гласи за кандидатната листа, а гласи, че признава кандидатурата на г. д-ръ Радославова за законно поставена, кандидатурата на г. х. Димитрова за законно поставена, кандидатурата на еди-кого си за законно поставена, както е за мажоритарната система. Законътъ не го пита друго, а го пита, да-ли този човѣкъ, който иска да се ползува отъ тѣзи права, които има единъ официаленъ кандидатъ, е прѣдставилъ удостоверение, че наистина има политически права, които се изискватъ отъ чл. 46 на избирателния законъ, и съдътъ отговаря има ли ги или не. Нему не е дадено друго право. Какъ ще кажете сега: вашата кандидатна листа е незаконно поставена, защото отъ васъ сж признати само тѣзи трима, че сж поставили правилно кандидатуритѣ си, а двама не сж признати за такива? На какво ще го основате, питамъ азъ? На туй ли, че кандидатитѣ се обявяватъ отъ окръжния управителъ кои сж? Ама това е и за мажоритарната система. Нема по мажоритарната система тази кандидатна листа е обявена? Ами ако не е обявена, какво ще стане? Пакъ ще бѣде сѣщото. По смисѣла на този законъ, азъ разбирамъ, и пакъ повтарямъ, че гражданитѣ обявяватъ кандидатната листа. Нито прѣдседателътъ на бюрото, нито окръжниятъ съдъ има право да унищожава тази кандидатна листа съ това, че намира нѣкой недостатѣкъ у нѣкой избирателъ. Прѣдставете си, г. г. народни прѣдставители, че ние утрѣ излѣземъ съ една кандидатна листа въ I-та Пловдивска избирателна околия, дѣто се избиратъ 8 души депутати; тази околия е голѣма; трѣбва да трѣгнете отъ с. Старо-новосело въ Срѣдна-гора и отидете до Широка-лъка на границата, въ Родопитѣ, прѣзъ това врѣме се научите, че единъ отъ кандидатитѣ ималъ недостатѣкъ — че не отговарялъ напълно на чл. 46, или не е прѣдставилъ свидѣтелство — какво ще правите? Затуй, че единъ отъ кандидатитѣ нѣма качества, изисквани отъ избирателния законъ, трѣбва ли цѣлнятъ мой и на моитѣ другари трудъ да пропадне? Това нѣма да заприлича на избирателенъ законъ; ние ще се унищожимъ, тогава. Може и друго нѣщо да се случи. Може въ врѣме на изборитѣ да умре нѣкой — на-ли сме хора — какво ще дойдете да ми казвате: „Ама има прибавено едно име, вашата листа трѣбваше да бѣде съ седемъ души, защото умрѣлъ човѣкъ не може да се избира. Вѣрно е, но ние си дадохме кандидатурата съ осемъ души, който е умрѣлъ, умрѣлъ, който има недостатѣкъ, съдътъ не ще го признае за законенъ кандидатъ, но нашата кандидатна листа по нашата воля, по нашето политическо убѣждение, по политическото убѣждение и на кандидатитѣ и на избирателитѣ, е тази.

Така щото, както да погледнемъ на този законъ, отдѣто и да го анализираме, сѣ ще дойдемъ до убѣдението, че кандидатна листа е понятие друго, а бюлетина отъ кандидатна листа — друго, и когато законътъ говори, че не трѣбва да се прибавятъ други имена, туй значи, че не трѣбва да се прибавятъ имена отъ друга кандидатна листа, не отъ сѣщата. Може да има колкото щете бюлетини отъ една кандидатна листа, само да бѣдатъ вписани въ тѣхъ имена отъ тази кандидатна листа. То е явнo. Законътъ не е толкова ясенъ, но като се анализира правилно, само до това заключение може да се дойде.

Затуй азъ ще моля почитаемото Народно събрание, когато вотира по този въпросъ, да има прѣдъ видъ всичкитѣ тѣзи разсъждения, които направихъ, и да даде вотъ, че тѣзи 12 гласа трѣбва да се зачетатъ. Съ това, г. г. народни прѣдставители, вие ще турите едно начало на правилно прилагане на тази нова ситема за изборитѣ, която система вече

виси надъ главитѣ ни и която ще доведе едно смекчение на нашитѣ политически права, когато ние отъ своя страна, като хора и народни прѣдставители, се мъчимъ да бъдемъ въ висша степенъ безпристрастни, въ което азъ не се съмнявамъ, и при това въ висша степенъ благоразумни и мъдри.

Прѣседателъ: Има думата татарпазарджикскитѣ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Борисъ Вазовъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Трѣбва да се признае, че въпросътъ, който се повдигна по случай разглеждането избора въ Карловската колегия, е доста интересенъ. И моята цѣль е да кажа нѣколко думи и изкажа своето мнѣние за правилното разрѣшение на този въпросъ, безъ да сподѣлямъ увѣченията, които една или друга отъ странитѣ, които говориха досега, иматъ по случай утвърдението или не на извѣстна частъ отъ този изборъ.

Въпросътъ, който ни интересува, е слѣдниятъ: дѣйствителни ли сѫ 19-тѣ бюлетини съ зеленъ цвѣтъ, подадени за листата на либералната партия, во главѣ г. д-ръ Радославова, и съдържащи петъ имена? На този въпросъ трѣбва да се отговори.

Азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, че нѣма защо много да се простираме, какво би било полезно въ случая и какъ би било най-изгодно да се рѣши въпросътъ, понеже не ни прѣдстои да вършимъ законодателна работа, а прѣдстои ни да приложимъ закона. На болшинството прѣдстои да извърши една работа, колкото важна, толкова и възвишена, а именно да даде единъ рѣшителенъ и справедливъ отговоръ при тълкуването на закона. Болшинството нѣма интересъ да се води отъ симпатии къмъ тази или онази личностъ, къмъ тази или онази група; то ще заслужи и на страната, и на себе си, ако по този пръвъ инцидентъ, повдигнатъ въ Събранието, дойде до едно справедливо разрѣшение, противъ което никой да не може да се оплаче.

Извѣстна частъ отъ онова, което говори г. Поповъ, може да се поддържа, но само до извѣстно мѣсто. Правъ е г. Поповъ, като говори, че формалноститѣ, прѣдвидени въ чл. 64, сѫ формалности, създадени при закона, който прилагаше мажоритетната система. Азъ тукъ имамъ всичкитѣ избирателни закони подъ редъ, съ тѣхнитѣ измѣнения. Въ избирателния законъ отъ 1907 г. чл. 64 гласи така: (Чете) „Поставянето на кандидатури за народни прѣдставители става отъ страна на 20 саморѣчно подписали се избиратели отъ околията, завѣрени по потариаленъ редъ. Заявлението за тая цѣль, придружено съ удостовѣрение отъ надлежнитѣ общински управления, че кандидатътъ е избираемъ, а заявителятѣ сѫ избиратели, се поднеса на окръжния съдъ най-малко 10 дни прѣди деня на избора“. И трета алинея: „Заявлението трѣбва да бѣде подписано и отъ самитѣ кандидати. Инакъ не се дава ходъ на заявлението“. Както виждате, г. г. народни прѣдставители, тѣзи правила, съ малки измѣнения и въ сегашния текстъ на чл. 64. Какво е измѣнено въ послѣдствие? Измѣнено е това, че, намѣсто да бѣдатъ 20 души саморѣчно подписавшитѣ се и съ нотариално завѣрени подписи, се обръщатъ на 10 души; а сѣщо, вмѣсто да се подава заявлението 10 дена прѣди деня на избора, новото измѣнение иска да се подаде 14 дена прѣди избора.

Правъ е г. Поповъ, като твърди, че тѣзи разпорѣждания сѫ разпорѣждания, създадени и практикувани при мажоритетната система. Азъ потърсихъ въ дневницитѣ отъ 1909 г. и констатирахъ, че при второто четене измѣненията на чл. 64 е станало едно прѣние, въ което сѫ вземали участие г. Пешевъ и

г. министъръ Таковъ. Г. Пешевъ съвѣтъ не се е спиралъ върху въпроса: да ли трѣбва удостовѣрението да се прѣдставя въ срокъ или не; това не е кане на закона като-че-ли е било безспорно — никой не се е противопоставилъ срѣщу него; всички сѫ разбирали, че заявлението трѣбва да бѣде подадено въ извѣстенъ срокъ, за да се знае, кои сѫ кандидатитѣ, а сѣщо, че това заявление трѣбва да бѣде придружено съ удостовѣрение. И г. Пешевъ е настоявалъ не за това: да се прѣмахнатъ тѣзи удостовѣрения, но е настоявалъ да се намалатъ нѣкои други формалности, а именно да нѣма заявление подписано отъ 10 души грамотни избиратели, а чисто и просто кандидатитѣ да заявятъ, че се кандидатираатъ, като си прѣдставятъ удостовѣрението, разбира се. Сѣщо и той се е съгласилъ за срока — че тия документи трѣбва да се прѣдставятъ 14 дена по-рано, даже ако кандидатитѣ подаваха заявлението, а не 10-тѣ души избиратели. Слѣдъ това е говорилъ г. министъръ Таковъ. Той е констатиралъ, че дѣйствително тази завѣрка на кандидатурата нѣма други послѣдствия, освѣтъ това: да даде възможностъ на официално завѣренитѣ кандидати да могатъ да се прѣдставятъ чрезъ застъпници въ разнитѣ избирателни секции. Слѣдователно, при мажоритетната система туй е безспорно. То е безспорно до 1910 г.: дотогава не се изискване непрѣмѣнно завѣряване на кандидатурата и бѣше възможно, едно лице да бѣде избрано за народенъ прѣдставителъ, безъ да бѣде подадено за него заявление, че е кандидатъ, безъ да бѣде приложено каквото и да е удостовѣрение, че то е избираемо. Това положение продължава до 1911 г. И тогава, именно прѣзъ м. февруарий 1911 г., когато се направи ново измѣнение на закона, като се приложи съразмѣрната система и за законодателнитѣ избори въ два окръга, става една съвършена промѣна въ работитѣ: тогава се даде съвѣтъ друго разбиране — и тоя пътъ пакъ законно — на тази завѣрка на кандидатурата, на тѣзи постановления на чл. 64, които дотогава имаха едно значение, а именно, че даватъ възможностъ на народния прѣдставителъ, на кандидата съ завѣрена листа, да може да бѣде прѣдставянъ отъ застъпници — само тази възможностъ даваха. Това ново разбиране на чл. 64 нѣма да намѣри въ самия чл. 64, а ще го намѣрите въ чл. чл. 120 и 135. Ето така стои работата. Това, което каза г. Поповъ, е право, но то е право до февруарий 1911 г. Оттогава досега и за въ бѣдѣще, ако сѣмъествува този законъ, вече чл. 64 не може да се тълкува тѣй, както казва г. Поповъ.

Не може да се поддържа това, което твърди г. Поповъ, че тѣзи формалности не били нужни. Да ли сѫ нужни или не — това сега на насъ не ни интересува; важно е, че тѣ сѫ законни; важно е, че законодателътъ е прѣдвидѣлъ извѣстенъ срокъ, за да се прѣдставятъ тѣзи заявления съ удостовѣрението. При старото положение на работитѣ, при стария законъ, единъ кандидатъ, който нѣма завѣрена, обявена кандидатура, не можеше да опълномошава, да макаръ удостовѣрението, че той е избираемъ, да бѣдѣше прѣдставено слѣдъ четиринадесетия денъ. Сега, слѣдъ 1911 г., той губи пъкъ и правото да бѣде кандидатъ. Дѣйствително, законътъ е много строгъ въ това отношение. Даже азъ мисля, че много кандидатни листи биха пострадали, ако окръжнитѣ сѣдилища прилагаша закона тѣй, както е; защото, споредъ смисъла на закона, тѣзи, които заявяватъ кандидатни листи, трѣбва да поднесатъ заявлението на окръжния съдъ, а не да го изпратятъ даже по пощата: правилата, които се прилагатъ въ сѣдилищата по отношение на документи, изпратени по пощата, не се прилагатъ въ случая. Има специаленъ терминъ: казва се: „поднася се на окръжния съдъ“. И въ вѣчето случан така постѣпваха кандидатитѣ: лицата отиваха въ окръжния съдъ нарочно, за да поднесатъ

заявлението, а не го даваха чръзъ пощата, или ако го даваха чръзъ нея, даваха го много по-отрано, за да може да постъпи по-рано отъ 14-дневния срокъ. 12 дена прѣди избора, окръжниятъ съдъ, въ общо събрание, както гласи чл. 65, се събира, разглежда заявленията и провъзгласява законно-поставенитъ кандидатури. Същевременно съобщава на окръжния управител, който седемъ дена прѣди избора обявява на населението, кои сж кандидатитъ или кои сж кандидатнитъ листи, съ подробности. Вие виждате, г. г. народни прѣдставители, че този 14-дневенъ срокъ е изпълненъ съ сума формалности, които защищаватъ права отъ общъ интересъ, които правятъ избора по-честенъ, които прѣмахваатъ хитроститъ на последния часъ, като даватъ възможностъ на всички заинтересовани избиратели да критикуватъ поставенитъ кандидатури и да могатъ да се борятъ срѣщу тѣхъ. Следователно, всичкото това врѣме е изпълнено съ извѣстни формалности, които съдѣтъ и окръжниятъ управител трѣбва да изпълнятъ и ако тѣ не ги изпълнятъ, ще носятъ отговорностъ. Окрѣжниятъ съдъ е длъженъ 14 дена прѣди избора да се събере и да ги постави; той не може да чака да му носятъ удостоверенията петъ или шестъ дена по-късно, или два дена прѣди самия изборъ. Защото, питамъ, ако се допусне да се прѣдставятъ удостоверенията на 26 августъ, защо да не се допусне да се прѣдставятъ на 3 септември? Ние нѣма какъ да се спремъ на нѣкаква друга дата, ако приемемъ, че сроковетъ, които сж поставени въ закона, нѣматъ никакви фатални послѣдствия.

И, дѣйствително, какъ стои въ сжщностъ работата? Г. докладчикътъ отговѣр докладава, но като му зададохъ въпроса: „отъ тази разписка вижда ли се, че е изпратено писмо до окръжния съдъ“, оказа се, че не. Тази разписка, дѣйствително, показва, че едно лице, нѣкой си Маневъ, изпраща отъ Бръзово на адресъ до Карлово едно прѣпоръчано писмо — допушамъ за минута, че това прѣпоръчано писмо е съдържало удостоверенията и, навѣрно, тия удостоверения сж изпратени отъ Карлово въ Пловдивъ — но фактъ безспоренъ е, че нѣма мѣсто даже за тълкуване, да-ли тѣ сж изпратени въ срокъ чръзъ пощата; азъ тълкувамъ закона малко по-строго, като казвамъ, че тѣ трѣбва да бѣдатъ прѣдадени прѣди 14-дневния срокъ; но да допуснемъ, че можеше да се поддържа, че достатъчно е чръзъ пощата да бѣха изпратени тия удостоверения въ 14-дневния срокъ, и това се оказва невѣрно, понеже въ заявлението, което е подадено, има една дата, която е 27 августъ; слѣдъ 27 августъ съдѣтъ се и сезиралъ съ въпроса и го е разрѣшилъ, както чухте — намѣрилъ е, че удостоверенията сж прѣдставени късно.

Сега, казахъ азъ, че въ чл. 135 трѣбва да диримъ какъ да тълкуваме правилно чл. 64. Чл. 135, както вчерта се цитира, както и сега г. Поповъ го цитира, но нѣкакъ си особено, като се спираше върху една постоянно повтаряна своя идея, че той се отнася за окръжнитъ съвѣти, а не за законодателнитъ избори, първата алинея, отъ чл. 135, както това е казано въ забѣлжката къмъ чл. 120, се прилага и за законодателнитъ избори въ двата окръга. Това е безспорно. Щомъ е така, трѣбва да признаемъ, че правилата, които се прѣдвиждатъ въ първата алинея, макаръ да сж направени за окръжнитъ съвѣти, се прилагатъ и за законодателнитъ избори. Какви сж тѣзи правила? Първото правило е, че кандидатнитъ листи сж задължителни, т. е. не може да бѣде нѣкой избранъ, ако нѣма кандидатна листа, ако не фигурира въ една кандидатна листа. Кое е второто правило? То е, че всички бюлетени, които сж подадени за необявени листи, сж нищожни, сж невалидни. Въ случая, г. г. народни прѣдставители, ние имаме една кандидатна листа завѣрена и обявена; тя е призната за законно поставена отъ окръжния съдъ само за три лица. И

не е правъ г. Поповъ, когато тълкува чл. 135 така, както го изтъкува. Г. Поповъ каза тъй: „Чл. 135 ни дава право да вземемъ да заличаваме имена, прочее, какво сж правила либералитѣ отъ Карловската колегия? Тѣ сж заличавали двѣ имена и сж оставяли три имена“, което фактически не е вѣрно, понеже не е имало заличаване. Дѣйствително, другъ щѣше да бѣде въпросътъ, ако кандидатната листа съдържаше петъ имена и избирателитъ по своя инициатива заличаваха последнитъ двѣ имена; тогава всичкитъ бюлетени щѣха да бѣдатъ дѣйствителни, валидни. Но въ случая — и обръщамъ вашето благосклонно внимание на това, г. г. народни прѣдставители — нѣма това, което твърди г. Поповъ, нѣма заличаваня, а има, чисто и просто, една кандидатна листа, която е обявена и друга, която не е обявена. Обявената кандидатна листа е отъ три имена, а необявената отъ петъ. Трѣбва да се спремъ върху термина „обявенъ“ или „обявени листи“, терминъ, който се срѣща въ чл. 135. (Чете) „Кандидатнитъ листи за окръжни съвѣтници сж задължителни. Не се позволява прибавянето нови имена въ бюлетината. Всяка бюлетина, въ която не е запазенъ редътъ на имената, споредъ обявената кандидатна листа, се счита за дѣйствителна, щомъ съдържа само означенитъ въ кандидатната листа имена“. По-надолу пъкъ се казва: „Недѣйствителни сж и бюлетени, подадени за необявени кандидатни листи“. Какво значи този терминъ „необявени“ или „обявени“? Ние ще намѣримъ отговора въ чл. 65. Вие знаете, г. г. народни прѣдставители, че 12-дена прѣди избора окръжниятъ съдъ прѣглежда заявленията и провъзгласява кандидатуритъ за законно поставени. Следъ това, седемъ дни прѣди избора, окръжниятъ управител обявява, кои листи сж законно поставени, и именно тѣзи термини „обявени“ и „обявена кандидатна листа“, които се срѣщатъ въ чл. 135, не могатъ друго-яче да се тълкуватъ, освѣнъ като се обрънемъ къмъ чл. 65. Следователно, всяка една листа, която не е обявена въ обявлението на окръжния управител, ако тази листа получи бюлетени, тѣзи бюлетени сж незаконни, недѣйствителни. Это едно положение, което не бѣше изтъкнато отъ никой отъ прѣждеговорившитъ. А какво прави окръжниятъ управител? Той нищо друго не върши, освѣнъ онова, което окръжниятъ съдъ е сторилъ — той дава гласностъ на извършеното отъ окръжния съдъ. Следователно, излиза най-накрая, че обявяването на листата, което прави окръжниятъ управител, е едно и сжщо съ онова, което прави окръжниятъ съдъ, именно, съ провъзгласяването на кандидатнитъ листи. Че е необходимо да се даватъ удостоверения, заедно съ заявлението, това е безспорно. И при дебатитъ по приемане на този членъ никой не е повдигналъ въпросъ за това. И много основателно, г. г. народни прѣдставители, защото — поне азъ това поддържамъ — нашиятъ законъ е малко измѣнилъ вече работитъ. Като е натоварилъ окръжния съдъ не само съ прѣвѣрката на изборитъ, но и съ провъзгласяването на избранитъ, той го е натоварилъ съ една много сериозна работа. Окрѣжниятъ съдъ не може по никакъвъ начинъ самъ да знае, че еди-кой си отъ кандидатитъ е избираемъ, макаръ и да е подписалъ; за това му сж необходими доказателства, отъ които да се вижда, че онзи, който се е подписалъ на заявлението като кандидатъ, има дѣйствително качества да бѣде избранъ, че не е осѣжданъ за прѣстѣпление, които го лишаватъ отъ това право, и че той, съ една рѣчь, не може да бѣде изключенъ отъ правото да бѣде кандидатъ. Окрѣжниятъ съдъ, който споредъ чл. 120: (Чете) „... прогласява за народни прѣдставители ония, които сж получили най-много гласове, а въ избирателнитъ колегии, които съставляватъ частъ отъ тия два окръзи, прогласяването става по слѣдния начинъ“ — обяснява какъ става

това въ окръжитѣ, въ които се произведоха съразмѣрни избори — окръжниятъ съдъ, който провъзгласява избранитѣ, трѣбва да има доказателства, че еднѣй си е избираемъ. Ето защо азъ считамъ, г. г. народни прѣдставители, че като се вземе прѣдъ видъ съдържанието на чл. 135, който придава съвѣмъ друго значение на чл. 64, не може да се дойде до друго заключение, освѣтъ до това, че законътъ налага на онѣзи, които се интересуватъ отъ изборитѣ, които искатъ да участвуватъ въ изборната борба, извѣстни формалности и че тия формалности, било че се отнасятъ до начина на подаване заявлението, било че се отнасятъ до начина на подписването му, било че се отнасятъ до документи, които трѣбва да го придружаватъ, сж фатални и че окръжниятъ съдъ не е въ състояние да прави хатъръ на този или на онзи и да закъсни цѣлата процедура, която е прѣдвидѣлъ законодателятъ въ надвечернето на тѣзи избори.

Прочее, като схващамъ работата съвѣмъ другоиче, а не тъй, както г. Поповъ, който доведжда работата тъй, като-че-ли тѣзи бюлетини, които иматъ по три имена, се получаватъ слѣдъ като въ бюлетинитѣ съ по петъ имена се заличаватъ двѣтъ имена, като считамъ, че бюлетината, която има петъ имена, е съвѣмъ нова кандидатна листа, която обаче не е регистрирана, не е обявена и не е призната за законно поставена отъ съда, то възъ основа на чл. 135 и на текста, който се чете отъ г. Драгиева и отъ други, па и вне ще го прочетете, „бюлетини, дадени за не-обявени кандидатни листи“ — това е изрично и нѣма какво да се тълкува — сж нищожни. Слѣдователно, тѣзи 19 или по-малко бюлетини, които сж дадени за зелената листа, трѣбва да бждатъ счетени за нищожни.

Но на друга една страна на въпроса азъ искамъ да посоча. Споредъ мене, Народното събрание трѣбва да се произнесе, не да-ли изборътъ трѣбва да бжде касиранъ или не, защото изборътъ си е станалъ редовно и правилно, но трѣбва да се зададе единъ другъ въпросъ и да се отговори на него, а той е слѣдниятъ: петиятъ законодателенъ мандатъ въ Карловската колегия на коя отъ тѣзи групи, които сж се борили тамъ, трѣбва да се даде? Избирателитѣ сж гласоподаватели за нѣколко листи. Листата на коалицията — синята — е получила 5.246 гласа; листата на младолибералитѣ — 2.317 гласа; листата на либералитѣ — зелената — е получила 1.472 гласа, споредъ изчислението на съда, и листата на земеделския съюзъ — 1.466 гласа. Споредъ разпрѣдѣлението на мандатитѣ, както съдътъ го е направилъ, първиятъ мандатъ се пада на коалицията, вториятъ се пада пакъ на коалицията, третиятъ — на младолибералитѣ, четвъртиятъ — на коалицията и петиятъ — кому мислите, ще се даде? — ще се даде на онази листа, която е получила най-много дѣйствиелни, валидни бюлетини. Коя е тази листа? Слѣдъ онова, което казахъ, отговорътъ е този: тя е листата на земеделския съюзъ. Друго-иче не може да бжде. Тѣзи 12 или 19 бюлетини съ зеленъ цвѣтъ, които съдържатъ петъ имена, трѣбва да ги сметемъ подѣйствителни, по силата на чл. 135, и тогава Народното събрание ще трѣбва да вземе слѣдното рѣшение: петиятъ законодателенъ мандатъ на Карловската избирателна колегия се дава на листата съ оранжевъ цвѣтъ. Това е, г. г. народни прѣдставители, моето заключение, и мисля, че законътъ е ясенъ и нѣма мѣсто нито за много хитрувания, нито за много надежди за онѣзи, които се надѣватъ да могатъ тукъ да подведатъ болшинството по единъ тъй ясенъ въпросъ. Ние, г. г. народнитѣ прѣдставители отъ болшинството, сме доста силни, за да можемъ да бждемъ справедливи. И въ случая никой не трѣбва да ни обвинява нито въ лицепритие, нито пъкъ да иска отъ насъ да бждемъ слаби въ това отношение.

Азъ ходатайствувамъ, прочее, и сжщевременно прѣдлагамъ, да не се приема прѣдложението на ко-

мисията, а да се приеме това прѣдложение, което азъ сега правя, а именно, петиятъ законодателенъ мандатъ въ Карловската избирателна колегия да се даде на листата съ оранжевъ цвѣтъ, освѣтъ, г. г. народни прѣдставители, ако почитасмата комисия и нейниятъ докладчикъ намѣрятъ за необходимо да свикатъ пакъ едно пълно събрание на комисията — защото, както се разбира отъ доклада, па и отъ другитѣ участници въ комисията, не е свикано такова събрание — за да се произнесе по този споренъ въпросъ и за да се даде възможностъ на комисията, слѣдъ като разгледа спора, да дойде тукъ по-добъръ информирана, по-добъръ подготвена, та да улесни и насъ да гласуваме по-правилно, а не да ни туря въ мъчно положение.

Прѣдседателятъ: Съгласно чл. 14 отъ правилника, има думата по реда на записвано ораторитѣ, ямболскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Петко Теодоровъ.

П. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ доклада на избора, станалъ въ Карловската избирателна колегия, узнаваме, че въ деня на избора не сж направени никакви оспорвания по неговата правилностъ, но по-послѣ въ надлежащия срокъ сж постѣпили до Народното събрание нѣколко контестации, които азъ раздѣлямъ на двѣ категории: едната се отнася до правилността, така да се каже, на избора, а втората — до правилността въ разпрѣдѣлението на мандатитѣ отъ окръжния съдъ. Въ първия видъ контестации се оспорватъ главно качествата на единъ отъ избранитѣ, а именно на г. Димитра Тончевъ. Отъ доклада на тѣзи контестации се вижда, че въ тѣхъ се посочватъ лица, които въ различни случаи сж били подкупвани, на които сж били раздавани пари въ разни размѣри. Менѣ ми се струва, че правилно би било да се поставише най-напрѣдъ въпросътъ за правилността на избора, за да се разгледа въ всички оспорвания или съмнѣния, които се пораждатъ у насъ по правилността на този изборъ, да се разгледа и прѣцѣниятъ първо тѣзи именно контестации, та да можемъ да вземемъ едно правилно рѣшение по отношение правилността на избора и доколко избранитѣ лица иматъ моралнитѣ качества, да бждатъ прѣдставители на тази колегия. Слѣдъ това ще дойде вториятъ въпросъ — обсеждането на контестациитѣ по правилността въ разпрѣдѣлението отъ съда на мандатитѣ по партии, споредъ числото на подаденитѣ гласове — въпросъ чисто формаленъ, въпросъ на цифри, на прѣсметане. Ето защо азъ мислѣхъ да се спрѣмъ най-напрѣдъ на първия въпросъ и, слѣдъ неговото разрѣшение, ако признаемъ избора за правиленъ, да пристѣпимъ къмъ втория — разпрѣдѣлението на мандатитѣ. Но г. Драгиевъ, въ случая, ни изпрѣвари; той побърза и откри дебатитѣ по избора, като се спрѣ само върху разпрѣдѣлението на мандатитѣ отъ съда. Всички послѣдующи оратори, естествено, трѣбваше да го слѣдватъ и тѣ се спрѣха и разсѣждаваха само на тази тема. Естествено е, че сега и азъ, макаръ че и да искахъ да изчерпимъ прѣдварително първия въпросъ, ще се спра и ще говоря на тази тема; защото виждамъ, че е вече късно да се повръщаме назадъ — по неволя ще слѣдвамъ общото течение. Г. Драгиевъ, както си спомняте, при разглеждането избора въ Татарпазарджикската колегия поддържалъ, че трѣбвало да осѣждимъ окръжния съдъ затуй, задѣто не призналъ за законно поставена кандидатната листа на земеделския съюзъ, затуй, че, въпрѣки изричното прѣдписане на чл. 64 отъ избирателния законъ, който казва, че поставянето кандидатури за народни прѣдставители става отъ страна на 10 избиратели, които саморѣчни подписи се завѣржаватъ по нотариаленъ редъ, не искахъ съ деветъ саморѣчни подписа и другъ на неграмотенъ човѣкъ да признае листата за законно поставена. И той ни заяви, че ще

ни нарече буквоѣди, адвокати и не знаа какви си, ако не се съгласимъ съ неговото мѣние и не признаемъ, че сѣдѣтъ незаконно е отхвърлилъ листата на тѣхната група. Очевидно, че въ случая г. Драгиевъ се опитваше да адвокатствува; той искаше отъ насъ рѣшение противно на изричното прѣдписаніе на закона — подписитѣ трѣбва да бѣдатъ саморѣчни, т. е. на десетъ грамотни люде — и да осѣдимъ единъ сѣдъ, макаръ той правилно да е приложилъ закона въ случая, задѣто не завѣрилъ листата на земледѣлския съюзъ само съ подписитѣ на деветъ грамотни избиратели. Сега сѣмшиятъ г. Драгиевъ се явява отново въ качеството на адвокатъ, но само че пледира вече съвѣтъ друга кауза. Сега той ни кани да не обръщаме внимание на моралната страна на въпроса, да оставимъ вътрѣшната смисълъ на закона, ами да гледаме буквата на закона и въ името на тази буква да признаемъ, че по избора въ Карловската колегия трѣбвало да бѣдатъ провъзгласени лица отъ тѣхната листа, т. е. той иска сега отъ насъ да се поставимъ на онова положение, което той по-рано наричаше буквоѣдство и въ името на това буквоѣдство да признаемъ, че тѣмъ, а не на либералитѣ се слѣдвалъ послѣдниятъ мандатъ.

Очевидно е, г-да, споредъ закона, заявлението за признаването на една листа, трѣбва да бѣде придружено съ удостоверение отъ надлежното общинско управление, че кандидатѣтъ е избираемъ; отъ обясненията, които се дадоха отъ докладчика, се вижда, че заявлението до сѣда за регистрирането на либералната листа е било придружено само съ три такива удостоверения, и естествено е, че окръжниятъ сѣдъ, който не може, освѣтъ да изпълни изричнитѣ прѣдписания на закона — трѣбваше да признае за кандидати само тѣзи три лица и да заличи отъ листата онѣзи двѣ лица, които не сѣ си прѣдставили удостоверенията за избираемостъ, като не имъ признае качеството на избираемостъ и правото да фигуриратъ въ общата листа. Споредъ мене, сѣдѣтъ е поставилъ напълно коректно и въ това отношение не можемъ да го осѣждаме. Споредъ чл. 135, който се прилага за избирателъ, произведени по пропорционалната система — само първата алинея на който се прилага, а не и другитѣ, както искаше да каже г. Поповъ, като цитиране и алинея втора отъ този членъ, всички бюлетени, подадени за необявена листа, сѣ недѣйствителни, както и зелена листа, въ която има петъ имена, споредъ сѣмшия членъ, е недѣйствителна, защото призната отъ сѣда зелена листа е само за три лица. Очевидно е, че въ случая имаме двѣ зелени листи: една обявена съ три имена и друга необявена, съ петъ имена, която, като такава, нѣма никаква стойностъ. Сѣмшиятъ смисълъ има и чл. 141. Споредъ него, вписването на едно лице, записано въ нѣколко листи, обявени или необявени, безразлично, се счита за дѣйствително само въ оная листа, въ която лицето е изявило желание да бѣде вписано, а ако то не е изявило своето желание, споредъ алинея втора на сѣмшия членъ, се признава за правилно вписването му въ тази, въ която то е получило най-много гласове.

Прочее, имаме въ случая двѣ листи различни — една е незаконно обявена, а другата е законно обявена — и гласовѣтъ по тѣхъ не могатъ да се сумиратъ, да се събиратъ въ едно. Нѣма нужда отъ никакви други мажурвания — законътъ е ясенъ и категориченъ. И тѣй, ние имаме една официално завѣрена зелена листа, която е получила 1466 гласа, и друга такава съ 19 гласа; сѣдѣтъ трѣбваше да вземе подъ внимание само числото на гласовѣтъ по тази обявена листа, а не да прибавя къмъ него и гласовѣтъ по втората, непризнатата листа. Тукъ сѣдѣтъ е направилъ една грѣшка, ако щето, наречете я, формална грѣшка. Тази грѣшка може да се поправи, законътъ прѣдвижда процедурата за подобна корекция, стига

заинтересованитѣ да направятъ нужнитѣ за това постѣпки. Споредъ чл. 120, лицата, които оспорватъ правилността на избора или правилността на прогласяването, трѣбва да подадатъ заявление до прѣдседателя на Народното събрание, а сѣмщевременно и до надлежния прокуроръ, който произвежда слѣдствие и цѣлото слѣдствено дѣло внася въ Народното събрание. Такова слѣдствие, обаче, въ случая не е произведено, защото земледѣлскитѣ кандидати, които прѣко сѣ заинтересовани въ случая, не сѣ подали нужното оплакване до прокурора. Ако имаше подадено подобно заявление въ прокурорството, споредъ послѣдната алинея на чл. 124, подалитѣ заявления противъ правилността на избора, както и избранитѣ кандидати се считатъ като страни въ спора и се призоваватъ отъ слѣдвателя да прѣдставятъ доказателствата си, да подкрѣпятъ исканията си, въ седмодневенъ срокъ отъ получаване съобщенията. Значи, ако земледѣлската листа искаше да оспори правилността на разпрѣдѣляне мандатитѣ, трѣбваше да се отнесе до прокурора, послѣдниятъ щѣше да произведе слѣдствие, като повика странитѣ, въ случая прѣдставителитѣ на зелената листа и ония на оранжевата — да си дадатъ обясненията, и ние щѣхме да имаме тукъ вече едно произведено слѣдствие, въ което странитѣ сѣ състезавали, и щѣхме да имаме прѣдъ себе си единъ разясненъ въпросъ. Сега, ние имаме само една контестація отъ страна на земледѣлската група до Народното събрание, въ която се иска измѣнение въ провъзгласенитѣ вече кандидати отъ сѣда. Но ние не сме; които провъзгласяваме избранитѣ; тѣхъ провъзгласява окръжниятъ сѣдъ и само той може да си отмѣнява рѣшението, по реда указанъ въ избирателния законъ. Споредъ мене, ако едно лице, провъзгласено отъ сѣда за народенъ прѣдставител, пожелае да се откаже отъ мандата си, то трѣбва да подаде заявлението си за това до Народното събрание, послѣдното може само да приеме оставката му, но не е Народното събрание, което ще вика слѣдующето лице по листата, което ще го прогласи за депутатъ, а то ще трѣбва да пише на окръжния сѣдъ; послѣдниятъ, у когото се съхраняватъ началнитѣ заявления на избирателитѣ за листитѣ, които държи регистрациитѣ на листитѣ и реда на лицата въ тѣхъ, е компетентниятъ да провъзгласи замѣстницитѣ депутати, слѣднитѣ слѣдъ отказавшитѣ се лица; той ще направи нужното разгласяване на имената имъ въ окръга и той ще съобщи на тѣзи замѣстници за правото имъ да дойдатъ въ Народното събрание. Слѣдъ това само послѣдното може да се занимава съ качества на новопровъзгласенитѣ депутати и да обсъжда наново контестациитѣ по тѣхното провъзгласяване. Ето защо, менѣ ми се струва, че заявлението на г. Малинова, още сега да извика Народното събрание неговитѣ замѣстници, е неприемливо и неправилно — ако нѣкое лице си подаде оставката отъ нѣкоя колегия, бюрото на Народното събрание не може да извика слѣдующето лице; бюрото трѣбва да се отнесе до надлежния окръженъ сѣдъ, който, споредъ закона, има право да провъзгласява, така да се каже, кандидатитѣ и той ги разгласява въ колегията и, ако има нѣкои възражения противъ това провъзгласяване или противъ правото на лицето да бѣде народенъ прѣдставител, той ще ги вземе подъ внимание и прѣдѣлни по чл. 120 и тогава ще дойде замѣстникътъ въ Народното събрание. Споредъ мене, този трѣбва да бѣде редътъ, тази трѣбва да бѣде процедурата за провъзгласяване на застъпницитѣ, на замѣстницитѣ на депутатитѣ отъ колегиятѣ, и за обявяването имъ за народни прѣдставители.

Сега на въпроса, който ни занимава; ние имаме отъ една страна ясното и категорично прѣдписаніе на закона, който не признава двѣ листи, не признава сумирането на гласовѣтъ по двѣ листи въ едно, както

е направил окръжният съд; но, от друга страна, имаме, така да се каже, влязло в законна сила решение на съда, не оспорено своевременно, и трябва сега да прицъпим въпроса по съвѣст, а не само да тълкуваме закона буквоѣдски и казуистично, защото можем да влѣземъ тогава и въ противорѣчия. Така напр. въ случая съдътъ е допусналъ грѣшка въ своето решение, но пъкъ това решение е влѣзло въ сила, понеже не е било надлежно оспорено отъ заинтересованитѣ. Ние виждаме, че за либералната листа, макаръ и по двѣтѣ листи, благодарение на едно недоразумѣние, сж подадени дѣйствително повече гласове, отколкото за земеделската, и че окръжният съдъ е прицъпнявалъ цифритѣ, когато е произнесълъ своето решение. И ние сега се намираме, така да се каже, прѣдъ дилемата, или да вървимъ по изричнитѣ прѣдписания така, както г. Драгиевъ се изразяване буквоѣдски, или да слѣдваме само това, което справедливостта, съвѣстта ни диктува за зелената на либералитѣ листа сж подадени гласове дѣйствително повече, отколкото за оранжевата на земеделцитѣ, но, по недоразумѣние, подадени въ двѣ различни листи, т. е. справедливостта, моралътъ ни кара да признаемъ, че повечето отъ гласоподавателитѣ е на страната на либералитѣ, а законътъ е на страната на земеделцитѣ. Намъ остава сега да прицъпимъ по съвѣст, безъ да даваме тълкуване на закона, коя отъ тѣзи двѣ листи на меншествата въ случая би прѣдставлявала по-справедливо, и съ по-голямо достойнство меншествата въ Карловската колегия.

Д-ръ К. Провадалиевъ: (Възразява нѣщо)

П. Теодоровъ: Не всѣкога законътъ се съгласува съ морала. Моралътъ е нѣщо субективно и относително, а законътъ е, който създава право на гражданство за морала. Извѣстни нѣща могатъ да се смѣтатъ за морални у насъ, а въ други страни — за неморални; а законътъ задължава всички да признаватъ извѣстни нѣща за морални.

При тая дилема, при това стълкновение, което се явява въ случая между закона и морала — отъ една страна, законътъ е изриченъ и ни задължава да не сумираме гласоветѣ на двѣ листи, отъ друга страна, сжщиятъ е далъ вече сила на едно произнесено решение на окръжния съдъ, азъ съмъ на мнѣние да дадемъ ходъ на контестацията, да я прѣпратимъ за разглеждане, само по отношение разпрѣдѣлението на мандатитѣ, на надлежния окръженъ съдъ, нека той произведе слѣдствие и се произнесе отново по въпроса, като разгледа и самитѣ бюлетини; само той е властенъ да провъзгласява избраницитѣ. Заключанамъ, да се произнесемъ сега по законността на избора въ Карловската колегия и, слѣдъ като признаемъ, че изборътъ е правиленъ и редовенъ, да повърнемъ цѣлото дѣло, цѣлата прѣписка въ окръжния съдъ, за да се произнесе напово кому се слѣдва послѣдниятъ мандатъ въ тази колегия.

Понеже това мое искане може-би да се покаже малко оригинално и да ви изненадва, то азъ като имамъ прѣдъ видъ, че нашиятъ законъ, особено, колкото се отнася до пропорционалната система, е непъленъ въ много отношения, ще продължа съображенията си, като си послужа въ случая съ прѣдписанията на закона, относително прилагането на пропорционалната система, при изборитѣ за окръжни съвѣтници. При изборитѣ за окръжни съвѣтници, въ чл. чл. 143 и 145 е казана процедурата, по която става, така да се каже, касирането на неправилно произнесенитѣ решения по изборитѣ за окръжни съвѣтници; напр., въ чл. 145 алинея втора, е казано: (Чете) „Който избирателъ намѣри, че нѣкое лице неправилно е прогласено или е изключено безъ законни причини, може да се отнесе до съда въ течение на

20 дена отъ издаване обявлението на окръжния управителъ, за да поиска поправяне грѣшката“.

Г. Добриновичъ: Това е за окръжнитѣ съвѣти, а тукъ е въпросъ за народното прѣдставителство.

П. Теодоровъ: Да, азъ искамъ да кажа, че понеже нашиятъ законъ за избиране на народнитѣ прѣдставители по съразмѣрната система не е пълненъ по отношение процедурата за касиране на избори или за измѣняване прогласяването, вземамъ за примѣръ и настоявамъ да слѣдваме и въ случая процедурата, която той ни посочва за окръжнитѣ съвѣтници, понеже материята е сходна. Тамъ се посочватъ, че подобни оплаквания трябва да бъдатъ отнесени до окръжния съдъ и той е задълженъ отново да ревизира своето решение, щомъ се поиска поправяне на извѣстна грѣшка. „Обаче — казва се тамъ — това не спира утвърдението на избора, а въ случай, че съдътъ уважи обжалването, издава се допълнителенъ указъ“. Ето защо азъ прѣдлагамъ да слѣдваме и въ случая, който ни интересува, сжщата процедура, която законътъ ни посочва за окръжнитѣ съвѣти.

И тѣй, прѣдлагамъ сега да се произнесемъ по редовността, правилността и законността на избора, а слѣдъ това да изпратимъ дѣлото на окръжния съдъ, да се произнесе той за разпрѣдѣлението на мандатитѣ и той да посочи и провъзгласи избраното лице въ случая.

Прѣдседателъ: Редътъ е на г. Димитра Страннировъ, който отстъпва на г. Стефана Дрънковъ. Има, прочее, думата търновскитѣ народенъ прѣдставителъ г. Стефанъ Дрънковъ.

С. Дрънковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Вземамъ думата по този въпросъ, не защото той е тъменъ и неясенъ, ами защото се намѣриха словоохотливци да го затъмнятъ — само затова.

Въпросътъ е, кому принадлежи петиятъ мандатъ отъ Карловската колегия, и въпросътъ се състои въ слѣдното, че 19 бюлетини сж съ по петъ имена, когато хиляда и толкова бюлетини на г. Радославова сж само съ три имена. Азъ бихъ попиталъ г. Радославова, ако съдътъ е призналъ, че неговитѣ другари кандидати сж петъ души, ако той е вървалъ въ това, че туй е правилно, че листата му е отъ петъ души и тия петъ души трябва да се избератъ тѣй, както сж въ 19-тѣ бюлетини, да каже, защо той, като знаеше кое е законно, не си напечата още въ самото начало бюлетини съ тия петъ души, ами си напечата такива съ трима души, и сега идатъ съ разни теории да претендиратъ за 19-тѣ бюлетини?

Г. Поповъ ни разви тукъ слѣдната теория. Той казва: „Имаме двѣ избирателни системи: мажоритетна и пропорционална, и имаме, казва, и два начина за избиране: единъ официаленъ начинъ и други неофициаленъ; официалниятъ начинъ е, когато ние завѣрряваме всичко чрѣзъ съда, всичко по прѣдписанията на закона, а неофициалниятъ, когато ние прѣнебрегнемъ тѣзи завѣрки, защото не желаемъ да се ползуваме отъ облагитѣ, които ни дава законътъ, когато не го изпълняваме точно; и когато намъ избирателитѣ ни кандидатиратъ сами, подаватъ гласа си за насъ, щомъ имаме болшинство, ние имаме право да влѣземъ въ свещената ограда на Народното събрание“. Питамъ азъ, да-ли законътъ прѣдвижда туй, че дѣйствително имаме два начина за избиране на народни прѣдставители — официаленъ и неофициаленъ? Да, ние имаме два начина за избиране на народни прѣдставители: официаленъ и неофициаленъ, но при мажоритетната система; обаче при пропорционалната система имаме само единъ начинъ и той е официалниятъ, изрично ука-

запът въ чл. чл. 120 и 135. Чл. 120 казва, че алинея първа от чл. 135 е задължителна при избирането народни представители от Търновския и Пловдивския окръзи; а ето какво казва първата алинея на този чл. 135: (Чете) „Кандидатните листи за окръжни съветници сж задължителни. Не се позволява прибавянето на нови имена въ бюлетината. Всяка бюлетина, въ която не е запазен редът на имената, според обявената кандидатна листа, се счита за дѣйствителна, щомъ съдържа само означенитѣ въ кандидатната листа имена; направеното въ този случай размѣстване на имената остава безъ значение и се счита, че тѣ сж народени по сѣщия начинъ, по който сж наредени имената въ обявената кандидатна листа“. Това нѣма особено значение за въпроса, който ни интересува. Слѣдъ това се казва: „Бюлетина, въ която има прибавяне на едно или повече имена, се счита недѣйствителна“. Това не търпи никаква критика. По-надолу се казва: (Чете) „Недѣйствителни сж и бюлетини, подадени за необявени листи“. Г. Радославовъ е обявилъ своя листа отъ петъ души; това е вѣрно, когато подаватъ заявлението въ Пловдивския окръженъ сѣдъ; обаче, когато се явяватъ, съгласно чл. 64, да си представятъ удостоверения отъ общинитѣ, оказва се, че само трима души иматъ такива удостоверения, и сѣдътъ утвърждава заявленията само на тримата; другитѣ двама е отхвърлилъ — това е заварената листа, това е законната листа на г. Радославова.

Г. Поповъ ни заяви тукъ още и слѣдното: „Пропорционалната система е като изключение у насъ, а пъкъ изключенията, казва, се тълкуватъ ограничително“. Вѣрно е, г. Поповъ, че изключенията се тълкуватъ ограничително, но пропорционалната система у насъ не е изключително нѣщо, защото всички почти отъ вашата група сте излѣзли отъ тази система; еднакво е обща както пропорционалната, тъй и мажоритетната система. Отъ два голѣми окръга влизатъ тукъ 20 и толкова души депутати, и това било изключение!

Х. Поповъ: Не.

С. Дрънковъ: Това е законъ, само че не е приетъ още за всички окръзи; то не е изключение. Съвсѣмъ за други изключения тълкуването се дава ограничително. И за да потвърди това свое твърдение, г. Поповъ се силлава на другитѣ алинеи на чл. 135. На коя алинея се силлава? На третата алинея, която казва: „Всяка кандидатна листа носи името на лицето, което е записано най-напрѣдъ въ нейния бюлетинъ“, и казва: „Г. Радославовъ си има своята бюлетина; по-нататъкъ, кой ще слѣдва слѣдъ него, то е безразлично“. Защо Вие, г. Поповъ, прѣскачате втората алинея, която казва: „Кандидатните листи се съобщаватъ на бюрото, прѣди да се захване гласоподаването, съ заявление, подписано поне отъ 10 грамотни избиратели“? Вие тогава ще отречете всичкитѣ членове на закона за мажоритетната система; би трѣбвало, споредъ васъ, да произвеждаме избори по пропорционалната система само по чл. 135. Та, вижда се играта ясно, която г. Поповъ искаше да направи, за да ни заблуди и покаже, че законътъ гласи изрично тъй, когато въ заблѣжката на чл. 120 законътъ казва, че е задължителна само първата алинея на чл. 135 и че другитѣ алинеи не могатъ да служатъ за тълкуване правилността на избора при избиране на народни представители.

Х. Поповъ: Отдѣ ще вземемъ по-нататъкъ кандидатна листа, ако не отъ чл. 135? Кажете.

С. Дрънковъ: Първото прѣдложение, г. Поповъ, въ чл. 135 се отнася за кандидатната листа; то казва, че е задължителна, а пъкъ и по-сетнѣ разправа за бюлетината.

Х. Поповъ: Кждѣ другадѣ, освѣнъ въ чл. 135, може да намѣрите, че се говори за кандидатна листа? Значи, пакъ въ втората алинея ще я дирете. Ако има другадѣ, тогава ще искамъ извинение.

Прѣдседателятъ: Моля г. Попова да не прѣкъсва оратора.

С. Дрънковъ: Г. г. народни представители! Понеже заблѣжката на чл. 120 не прави силка на чл. 64, а само на първата алинея на чл. 135, то къмъ пропорционалната система трѣбва да се приложатъ разпореденията само на алинея първа отъ чл. 135, а пъкъ тя казва, че кандидатната листа е задължителна — такава листа има г. Радославовъ съ три имена; казва още, че бюлетината, въ която има прибавяне на едно или повече имена е недѣйствителна — такива бюлетини сж зачетени на г. д-ръ Радославова 19 отъ окръжния сѣдъ; значи, трѣбва да се изхвърлятъ, като недѣйствителни, съгласно тази алинея, или, най-насетнѣ, ако искате да ги зачетете, трѣбва да сметете, че г. д-ръ Радославовъ има получени само 19 гласа. Ако той поддържа, че е заявилъ въ сѣда за петъ души, а пъкъ сѣдътъ му отхвърлилъ двама и оставилъ трима, тогава трѣбва да се откаже отъ листата съ трима души.

Чл. 115, който говори за мажоритетната система, казва, че бюлетини, въ които има записани повече имена, сж дѣйствителни; но този членъ говори само за мажоритетната система. Що се касае до въпроса по уреждане на бюлетинитѣ и листитѣ — всичко това е указано въ алинея първа на чл. 135, по изричното прѣдписане на заблѣжката въ чл. 120.

Г-да! Азъ ще се спра на друго нѣщо — за това излѣзохъ тукъ — ще се спра на това, че почтениятъ и уважаваниятъ отъ менъ прѣдседателъ на проверочната комисия, г. Станчевъ, както завчера, тъй и днесъ, отиваше при разни народни представители...

П. Станчевъ: Да, да, да агитирамъ. Вѣрно.

С. Дрънковъ: ... да казва, че г. Теодоръ Теодоровъ билъ на мнѣние да се гласува за г. Радославова, а не за г. Турлакова.

П. Станчевъ: И той има мнѣние — това не е срамота.

С. Дрънковъ: Това говорѣше на господата, които принадлежатъ къмъ съмишленицитѣ на народната партия. Съ това той искаше да повлияе чрѣзъ г. Теодорова.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ не вѣрвамъ въ това.

С. Дрънковъ: Азъ съжалявамъ, че нѣма тукъ г. Теодорова да каже, дали той е съгласенъ съ това.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г. Теодоровъ не може да каже такова нѣщо. Азъ не вѣрвамъ това. (Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателятъ г. И. Пѣевъ)

С. Дрънковъ: Г. г. народни представители! Законътъ е много ясенъ и категориченъ. Всѣки вотъ, противенъ на закона, ще ни доведе до мисълта, че ние сме въ състояние да вдигнемъ ръка за едно беззаконие.

Азъ още вѣрвамъ, че колективната съвѣсть на почитаемото Собрание не е тъй развалена. Ще моля г. министра на вътрѣшнитѣ работи да стане и даде тълкувание на закона. Азъ моля и г. министър-прѣдседателя, който е заинтересованъ въ случая, като прѣдставителъ на болшинството, па и

за неговата съвѣст, ако щете, тукъ, да каже своето мнѣние по този законъ, . . .

Д-ръ Н. Генадиевъ: Да издаде фетва.

С. Дрънковъ: . . . за да не мисли вънъ обществото, па да не мислимъ и ние, че — както каза г. Станчевъ: „На-ли знаете, че сме болшинство“ — понеже вие сте болшинство, всѣкога можете да направите всичко, каквото искате. Менѣ ми се струва, че това почитаемо болшинство ще стѣни на законна и съвѣстна почва, и се надѣя, че вотътъ му нѣма да бѣде другъ, освѣнъ за листата на земеделския съюзъ и ще се утвърди кандидатурата на г. Марка Турлаковъ.

Прѣдседателствующъ И. Пѣвъ: Има думата г. д-ръ Кириякъ Провадалиевъ, който отстъпва на г. Петра Пешевъ.

П. Станчевъ: Азъ не съмъ отстъпвалъ думата на г. Пешева.

Прѣдседателствующъ И. Пѣвъ: Не, г. д-ръ Провадалиевъ отстъпва на г. Пешева.

П. Станчевъ: Но азъ бѣхъ записанъ прѣди него и отстъпихъ на прѣждеговорившия.

Прѣдседателствующъ И. Пѣвъ: Вие сте записани четвърти по редъ и отстъпихте думата на г. Петко Теодоровъ, който е записанъ четиринадесети.

П. Пешевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ излизамъ на трибуната не за да гворя много, а за да бѣда чутъ и разбрантъ отъ всички. Ще кажа само нѣколко думи.

Вѣрно ли е, че въ Карловската околия, въ кандидатурата на г. Радославова сж прибавени повече имена, отколкото законътъ иска?

П. Станчевъ: Не е вѣрно.

П. Пешевъ: Законътъ иска да бѣдат избирани петъ души, отъ която и да било листа. Има ли 6, 7 или 8 имена — не сж ли само 5 имена въ тия 12 или 19 бюлетини? Законътъ иска да не се прибавятъ повече нови имена. Защо? За да не бѣде то като единъ знакъ, по който хората да знаятъ, кой за кого гласоподава. Тази е цѣльта на закона, който иска да не се прибавятъ нови имена къмъ листитѣ, защото то би било знакъ за разкриване тайната на гласоподаването; да не казватъ: господине, азъ ти давамъ нашата листа и, за да се увѣря, че ти гласоподавалъ за нея, ще трѣбва отдолу да прибавишъ още и твоео име, и като видя азъ твоео име — шесто по редъ — тогава ще знамъ, че ти си гласоподавалъ за нашата листа. Въ дадения случай има ли подобно нѣщо? Либералната партия послужила ли си е съ прибавка на имена, за да разкрива съ това тайната на гласоподаването? Има ли прибавено нѣщо повече отъ петъ имена? Нѣма нищо повече прибавено; за петътѣ имена, тъй както сж обявени отъ 10-тѣ избиратели и отъ самия кандидатъ, сж гласоподавали.

Г. Вазовъ — повидимому сериозно е убѣденъ, което му прави честь — казва, че въ дадения случай нѣма обявена такава листа, каквато сж обявили либералитѣ. Какво иска г. Вазовъ? Окржжниятъ управителъ да направи обявление, че само такава листа, която объяви управителътъ, тя е законно обявена; за необявена листа не може да се гласоподава. Ами, ако окржжниятъ управителъ, по една или по друга причина — и най-вече партизанска — не иска да объяви кандидатурата? Сждътъ приелъ кандидатура; намѣрилъ се нѣкой си бащинъ и майчинъ окржженъ упра-

витель, който казва: „Не ща да я обявя“ — и не я обявява. Какво значи „законно обявена кандидатна листа“? Обявена отъ 10-тѣ избиратели, обявена отъ самитѣ кандидати, за да знае мало и голѣмо, че тази е кандидатната листа на либералната партия. Па и сждътъ, по погрѣшка, може да не объяви кандидатната листа. Съставътъ отъ трима души сждин може да влѣзе въ заблуждение и да каже: „Не ми харесва личността на Радославова, той е сопаджия, не щемъ да го признаемъ за кандидатъ и да го обявимъ; по смѣнитѣ причини и окржжниятъ управителъ може да не го обяви. Това ли разбира законътъ подъ обявяване на листа? Той разбира обявяване на листа отъ 10-тѣ избиратели.

Д-ръ Б. Вазовъ: Ами и сждътъ може да не признае една законна кандидатура, ако разсждава тѣй.

П. Пешевъ: Сждътъ може да направи това по погрѣшка. — Законътъ какво иска, какво прѣдписва? Да не знае кой ще се избира, да не се гласоподава за щѣло и нещѣло, да се обявятъ тѣзи петъ души. Излизатъ тия петъ души и обявяватъ: „Ние сме кандидатитѣ“, даватъ заявление до сжда и тогава сждътъ може да ги обяви или не, може да ги приеме, но може и да не ги приеме. Софийскиятъ окржженъ сждъ, поради непрѣдставяне въ законния срокъ удостовѣрения, е отхвърлилъ нѣкои кандидатури, но въ послѣдствие, като е билъ отстраненъ този недостатѣкъ, той е приелъ тия удостовѣрения и е обявилъ кандидатуритѣ. Достатъчно е лицата да заявятъ въ срока, че сж кандидати, а ония лица по закона могатъ да бѣдатъ добавени и въ послѣдствие, както е направено и въ дадения случай. Има ли кандидатна листа на либералитѣ отъ петъ души, обявена отъ 10 избиратели и отъ самитѣ кандидати? Да. За тѣхъ ли сж гласоподавали тия 12 или 19 души? Да. Има ли прибавени повече имена, отколкото законътъ иска — 6 или 7? Нѣма. Има ли разкриване тайната на гласоподавателитѣ? Нѣма. Тогава, питамъ, азъ: за кого сж гласоподавали избирателитѣ отъ Карловската околия съ тия 6 или 7 души повече? Либерали или земеделци сж искали тѣ? Избирателитѣ отъ Карловската околия сж дали прѣдпочитание на либералитѣ съ 5 или 6 гласа; тѣ сж ги дали за тѣхъ. Затова справедливо, законно и морално е, щото Народното събрание да приеме онова, което избирателитѣ сж казали; то ще бѣде истината, то ще бѣде справедливостта и азъ ходатайствувамъ за това. (Ржкоплѣскане отъ либералната група)

Прѣдседателствующъ И. Пѣвъ: Има думата г. Василъ п. Николовъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Прѣдседателствующъ И. Пѣвъ: Има думата плѣвненскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Цоню Бръшляновъ.

Ц. Бръшляновъ: Г. г. народни прѣдставители! Заявявамъ, че азъ ще гласувамъ за утвърдението на избора, тъй, както се докладва. Това права не затуй, че прѣдпочитамъ единъ радославистъ прѣдъ единъ дружбащъ — понеже, и тукъ, и вънъ, се подмѣта, че за болшинството било по-удобно да влѣзе радославистъ, а не дружбащъ.

Д. Страшимировъ: (Възразява нѣщо)

Ц. Бръшляновъ. Моля. Ние ще поприказваме съ Васъ. — Заявявамъ, г-да, чуйте и Вие, г. Страшимировъ, че азъ лично прѣдпочитамъ да влѣзе единъ земеделецъ. Причини имамъ много. Най-малката е тази, че като е тукъ, дружбащътъ по-малко ще де-

магогствува, отколкото вън, и че тукъ ще поумнѣе малко. Примѣръ имаме съ г. Страшимирова. (Смѣхъ и ржкоплѣскане отъ болшинството)

Г-да! Тѣзи, които искаха да стоятъ на формална почва, излишно бѣше да говорятъ по половинъ частъ. Тѣмъ е достатъчно да кажатъ: la loi est formelle, и нѣма какво повече да разсѣждаваме. Обаче, струва ми се, че, когато ние ще се произнесемъ по този въпросъ, трѣбва да внимемъ въ тая формалностъ, която тѣ изтъкватъ. Нито една формалностъ, г-да, не може да се постави въ единъ законъ, ако тя нѣма смисълъ, особено, въ единъ модеренъ законъ, какъвто е избирателниятъ законъ. Формалността на чл. 135 има единъ смисълъ и този смисълъ е тамъ: при мажоритарната система има едно правило, прѣдвидено въ съответствующия членъ, че лица, записани въ бюлетината слѣдъ нужното число кандидати, които се избиратъ, не се считатъ — сѣ едно, че ги нѣма. Добрѣ, съ това допускаме да се вписватъ нови лица, вънъ отъ онова число, което се избира, ставатъ слѣдующитѣ злоупотребления: отъ една страна, можешъ да туришъ въ бюлетината едно популярно лице отъ една противна партия и съ това да крадешъ чужди гласове, отъ друга страна, може да се открие тайната на гласоподаването. Туй е най-важното, това е най-главниятъ мотивъ, който е накаралъ законодателя, при приемането на чл. 135, както и въобще при съразмѣрната система, да не допуска никакви допълнителни имена слѣдъ числото на онѣзи, които сж нужни да се избиратъ въ листата. Азъ, г-да, срѣснахъ въ своята практика такива хитри селяни, които ми разправиха, че е много лесно да се познае, кой за кого гласоподава. „На-ли, казваше единъ, тукъ избираме двама — тебе и Георги Лачевъ? Ако туримъ трети въ бюлетината, той не се чете. Ще кажешъ на тогова или оногова да впише за трети едно име измислено, име на човѣкъ, който неществува; той ще бѣде третиятъ по редъ въ бюлетината и по него ще познаешъ, да-ли бюлетината ще излѣзе отъ урната“. Другъ казваше: „Защо ще туришъ измислено име? Нека всѣки избирателъ пише на трето мѣсто своето име и ще видимъ, да-ли ще излѣзе бюлетината“. Азъ, г-да, не си служихъ съ такива маниери — който желае, нека провери бюлетинитѣ по моя изборъ и нѣма да намѣри нито една такава бюлетина; но искамъ да ви кажа, че допушането да се вписватъ слѣдъ нужното число кандидати нови имена, дава възможностъ да се открие тайната на гласоподаването. И тамъ е главната смисълъ на тази формалностъ на чл. 135.

Въ дадения случай какво имаме? Ние имаме единъ изборъ, въ който листата трѣбва да бѣде отъ петъ души. По едни причини, които станаха за насъ ясни, по причини чисто технически, листата на либералитѣ не е могла да бѣде формално завѣрена съ петъ души, а останала завѣрена само съ трима, макаръ че прѣдварително сж я обявили съ петъ души. По този начинъ получаватъ се 19 бюлетини отъ първоначално напечатанитѣ съ петъ души, а всѣки останали бюлетини отново напечатани, сж съ по трима души. Когато ние ще се силаемъ на тази формалностъ, г-да, въпросътъ е, да-ли съ тази маневра либералитѣ сж искали да осуятъ тайната на гласоподаване на тѣзи 19 избиратели; да-ли затуй сж турнали въ бюлетинитѣ си двама души повече, за да могатъ да узнаятъ, за кого тѣзи 19 души избиратели сж гласоподавали. Нито дума може да става за това. Нѣщо повече, щомъ стоимъ на формална почва, позволете, г-да, да стоимъ докрай на нея. Пштамъ тѣзи, които поддържатъ противното, какъдъ нашиятъ законъ позволява да излизаме съ непълна листа, когато ние имаме системата на scrutin des liste? Когато се избиратъ петъ души и трѣбва да излѣзешъ съ една листа отъ петъ души, кой ти по-

зволява да излизашъ съ листа отъ трима души? Азъ питамъ: има ли прѣдвидено това въ нашия избирателенъ законъ? Нѣма. Когато законодателятъ е писалъ чл. 135, той е прѣдполагалъ, че дѣто се избиратъ петъ души, тамъ и листата ще е съставена отъ петъ души, ще има петъ имена, а не нѣкой да си позволи да прибави още едно име, съ което да открие тайната на гласоподаването и въобще да открадне чужди гласъ. Този е случаятъ, въ който чл. 135 говори за прибавки на имена, а не за случая, когато имашъ една листа завѣрена само съ трима души и нѣколко избиратели пожелаятъ да я допълнятъ до размѣра на законното число — петъ души. Струва ми се, че настоящиятъ случай точно не подхожда на чл. 135. Азъ мисля, че моята мисль е ясна. Инакъ ние ще бѣдемъ формалисти. Питамъ ви: има ли въ закона прѣдвидено изрично, че, когато трѣбва да се избиратъ петъ души, а листата е само отъ трима души или отъ по-малко число, то допълването до законното число съ други кандидати прави тѣзи бюлетини недѣйствителни? Подобно нѣщо нѣма въ закона. Е добрѣ, щомъ ще тълкуваме единъ избирателенъ законъ, трѣбва да видимъ, да-ли формалността е строго опрѣдѣлена и да-ли случаятъ точно съвпада съ нея, както бѣше съ татарпазарджишкия изборъ. Тамъ се изискваше 10 души грамотни избиратели да подпишатъ заявление, че поставятъ кандидатурата на нѣкого; значи, тамъ е строго опрѣдѣлено, и случаятъ точно съвпада съ чл. 64 отъ избирателния законъ — нѣма 10 души: вари го, печи го, нѣма.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Нѣщо възразява)

Ц. Бръшляновъ: Г. Вазовъ! Азъ особено желая Вие да схванете моята мисль. Тамъ, дѣто тази формалностъ е прѣдвидена, то е другъ въпросъ; обаче, случаятъ, казвамъ, не съвпада съ формалността. А тамъ, дѣто случаятъ не съвпада точно съ формалността и ще трѣбва да тълкуваме избирателния законъ, ние винаги трѣбва да го тълкуваме въ либераленъ духъ — не казвамъ „либералски“ — а то значи, да го тълкуваме въ направление на волята на избирателитѣ. Понеже този случай не е прѣдвиденъ точно въ избирателния законъ, ние ще го тълкуваме така, за да откриемъ волята на избирателитѣ.

Най-сетѣ, г-да, ако ние ще сгрѣшимъ, или, за себе си, ако азъ сгрѣша, прѣдпочитамъ да сгрѣша по направление на волята на избирателитѣ, а не противъ нея. Ето защо, азъ ще гласувамъ за утвърдението на избора. (Ржкоплѣскане отъ болшинството и нѣкой отъ меншеството)

Прѣдседателствующъ И. Пѣвъ: Има думата на родниятъ прѣдставителъ отъ П-та Търновска избирателна околия, г. Димитъръ Страшимировъ.

Д. Страшимировъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! По този въпросъ нѣма да бѣда много дълъгъ.

Д-ръ Н. Провадалиевъ: Сжко ни е врѣмето. Азъ искамъ обяснение, защо г. Страшимировъ взема думата. Той я отстъпи на г. Дрънкова.

Прѣдседателствующъ И. Пѣвъ: Тѣ си размѣниха реда, но не е отстъпилъ правото си да говори.

Д. Страшимировъ: Азъ си отстъпихъ реда, но не и правото да говоря. Прочетете чл. 14, който казва така: (Чете) „... Записавшитѣ се оратори могатъ да си замѣнятъ реда“.

Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ се разясни достатъчно и азъ не бихъ желалъ нито да го

заплитамъ, нито да го протакамъ; но, слѣдъ като говори г. Поповъ, явиха се нѣкои особени подчертания въ тълкуванията на съответнитѣ по въпроса членове. Азъ ще изтъкна нѣща, които опровергаватъ туй, което се говори. Г. Поповъ бѣше първиятъ, който хвърли една мъгла върху тѣй ясниа по духа на закона въпросъ, и тая мъгла бѣше една чиста софистика. Тѣй като г. Поповъ се виждаше много слабъ да защитава кандидата отъ тѣхната група, т. е. да защитава печалбата за тѣхната група, въ името на чл. 135, който говори явно и ясно по пропорционалната система, той се метна да говори за мажоритарната система и да защитава своята кауза тамъ. Азъ претендирамъ и казвамъ, че твърдѣ голѣма разлика има по отношение на нашия въпросъ, между двѣтъ системи и отъ тая разлика трѣбва да излѣземъ, когато искаме да разрѣшимъ въпроса, който ни занимава. Забѣлѣжете, мажоритарната система допушта разни имена и разни редове на имената; пропорционалната система, обаче, се държи изключително на това — и трѣбва да се подчертае това нѣщо: имената сж важни и редътъ е важенъ.

Х. Поповъ и Ц. Бръшляновъ: Не е вѣрно.

Д. Страшимировъ: Моля ви се, недѣйте ме прѣсича. Вие говорихте два пѣти и азъ не ви прѣсичахъ. Азъ говоря сега, вие ми отговорете послѣ, ако обичате. Моля да бѣда изслушанъ.

Излизатъ нѣкои и говорятъ, както г. Поповъ каза, че въ една бюлетина по пропорционалната система не сж важни лицата, но важни били ролитѣ, течението, което тѣзи имена представляватъ. Законътъ, г-да, не държи смѣтка за течението, което прѣдставляватъ имената въ бюлетината. Азъ питамъ г. Попова, ако излѣзеше, че г. г. радославиститѣ — пардонъ, г. г. либералитѣ — сж се съгласили въ листата си отъ петъ души, троицата да избераатъ отъ своята партия, а другитѣ двѣ лица да бѣдатъ неутрални, вземени свободно отъ селото, и ако дѣйствиелно тѣ биха дали такава бюлетина отъ петъ души, отъ които послѣднитѣ двама не сж либерали, щѣхме ли въ името на закона да направимъ тукъ въпросъ, че тая листа, дадена въ името на пропорционалната система, грѣши противъ дадената система съ гласоветѣ за двѣтъ лица, които не сж за течението, както е цвѣтътъ на листата? Такова нѣщо въ закона нѣма. Въ закона точно се претендира за имена, установени по листата, приети отъ окръжния съдъ, съобщени на окръжния управителъ и обявени отъ него — значи установена листа. Такава листа е задължителна кандидатна листа, тѣй както прѣдвизжда чл. 135.

Х. Поповъ: (Възразява нѣщо)

Д. Страшимировъ: Не можахъ да чуя, г. Поповъ, моля повторете. — Сега, азъ казвамъ, отличителната черта на пропорционалната система е тази, че рѣшающе нѣщо въ бюлетината сж имената и редътъ.

Да говоримъ за имената. Тамъ е изрично казано, че, ако листата изброява три лица, тѣзи три лица иматъ установени имена. Никакво друго име не може да се мисли. Може въ една листа отъ три имена едно да бѣде заличено и да останатъ съ двѣ имена; нищо не значи, че само за двѣ имена сж гласоподаватели: съгласно чл. 135, можешъ да гласоподавашъ, намѣсто за петиима — за трима, намѣсто за трима — само за едно лице; обаче името е свето: не можешъ да туришъ друго име. При мажоритарната система можешъ да туришъ, което име искашъ: вземашъ зелената бюлетина, заличавашъ тритѣ имена отъ либералната партия и туряшъ имена, за които бюрото нѣма да те пита отъ коя партия сж. Тая е голѣмата разлика. Значи, имената играятъ голѣма роля като имена на осветени, завѣрени кандидати, но не и като

имена на лица отъ тая или оная партия. Тамъ ние нѣмаме претенцията. Вие можете да турите въ своята зелена листа за либералитѣ, името на друго лице, което не е либералъ, стига това лице да не личи въ друга бюлетина съ другъ цвѣтъ. Това е по мажоритарната система. Но тукъ има установени листи по боя и по имена, не можете да ги промѣните. Това е първата отличителна черта. По това нѣщо вие не можете да претендирате, да зачетемъ една бюлетина, която съдържа лица вънъ отъ утвърденитѣ три лица въ листата. Дѣто има четири имена, такава бюлетина е недѣйствиелна — тамъ има прибавено име, а това не се допушта.

Г. Поповъ прибѣгна до една софистика и тази софистика само освѣтлява неговото забъркване. Той забърква двѣтъ системи. Той казва така: „Какво ще направите, ако азъ взема избирателната бюлетина, която съдържа три лица утвърдени, взема пожничката и направя тая бюлетина на три: отрѣзвамъ първото име и го давамъ на единъ избирателъ, отрѣзвамъ второто име и го давамъ на другъ.“

Нѣкой отъ болшинството: Не, не е тѣй.

Д. Страшимировъ: Моля, азъ тѣй чухъ; Вие ще вземете думата и ще ме поправите. Това е едно забъркване на понятията, забъркване на схващането, на разбирането по пропорционалната система. Азъ бихъ казалъ на г. Попова: вземете вапната зелена листа, тамъ е написано само първото име по реда на опова, което е утвърдено като вапна листа. Прѣдседателтъ на бюрото взема тази бюлетина и констатира, че тя съдържа първото име — името на г. Радославова, и че тая листа е зелена. На мѣстото на прѣдседателя на бюрото, азъ бихъ счелъ, че това е една бюлетина отъ установенитѣ, само че не съдържа слѣдующитѣ имена. Се едно, азъ бихъ казалъ: тѣй като тая бюлетина е зелена и тѣй като тя съдържа лице, което е установено, като лице съ утвърдена кандидатура, считамъ, че бюлетината е пълна; слѣдующитѣ лица сж зачеркнати, но тѣй като въ чл. 135 зачеркването е позволено, тази бюлетина е за г. Радославова. Но идва редъ за четвъртото лице. Азъ разсѣждамъ по сѣщия начинъ. Имамъ зелена бюлетина, тая бюлетина, значи, е установена и утвърдена и е на г. Радославова. Обаче тя съдържа едно прибавено име, неустановено. Прибавени имена не се допуштатъ въ другата система, пропорционалната; по мажоритарната система тя би се зачала, защото тя е свободно даденъ гласъ отъ единъ избирателъ, обаче тукъ тя не може да се зачете, защото лицето не е счтено като лице съ завѣрена кандидатура и защото въ закона буквално е казано, че кандидатнитѣ листи сж задължителни. Тогава, като разсѣждаме по сѣщия начинъ, казваме: тукъ по цвѣта бюлетината отговаря на листата на г. Радославова, но името е чуждо, не е установено, слѣдователно, тази бюлетина не се чете. Това е правото, логично разсѣждане. Азъ говоря, значи, за оная рѣла, която играе името, не тѣй, както г. Поповъ тълкува, че името не важи; името е една отъ сжществениѣтъ черти на съразмѣрната избирателна система.

Второ нѣщо, което е сжществено въ тази избирателна система, е редътъ на имената. Ако ние можехме да прибавимъ име, което искаме, безъ да искаме да опрѣдѣляме даже реда му, ние бихме отишли много далечъ. Азъ мисля, че, ако признаемъ тѣзи 15 или 19 бюлетини, които сж излишни, ние ще дадемъ лопъ прецедентъ, защото, помислете си слѣдното. Много отъ селянитѣ, когато взиматъ бюлетината, не гледатъ шефа, не гледатъ името, което стои начело — името може да бѣде на г. Радославова, може да бѣде и на другъ шефъ — а прѣдпочитатъ мѣстнитѣ хора, турени въ бюлетината; селянинтъ-избирателъ често има ограничени понятия; той си казва: азъ

г. Радославова не познавамъ, познавамъ Ивана Стояновъ, той стои на опашката на листата и давамъ гласа си за тази бюлетина, не за друго. Е, моля ви се, г-да, излизатъ оратори отъ страна на либералната група, като г. Пешева, които претендиратъ да ни убѣдятъ, че двѣтѣ лица, които сж добавени въ тѣзи спорни бюлетини и за които е гласоподавано, сж непрѣмънно либерали. Азъ ви казвамъ, че въ това не вѣрвамъ; даже и да бѣха либерали, това не важе, защото не е въ духа на закона. Но азъ и не вѣрвамъ да сж либерали, като знамъ начина, по който гласуватъ у насъ. Гражданитѣ, непосветени въ тъкоститѣ на политическитѣ борби, не даватъ толкова важностъ на първото лице, колкото даватъ важностъ на тѣхнитѣ съселяни и за това даватъ на съселянитѣ си повече гласове. Така се обяснява, че отъ което село туримъ кандидата, отъ него село той получава и повече гласове, а отъ другитѣ села не получава толкозъ.

Х. Поповъ: Отъ селото не сж взети, а отъ други села.

Д. Страшимировъ: Съгласенъ съмъ, г. Поповъ; но ние сега говоримъ въ обща, въ принципиална смисълъ. Моля не ме прѣкъсвайте, пакъ излѣзте и говорете. — Азъ казвамъ, че ако ние осветимъ тази практика, да зачитаме неутвърдени отъ окръжния съдъ кандидатури, добавени отсетнѣ, макаръ и да попадатъ въ законното число на листата, ние ще създадемъ единъ много лошъ прецедентъ. Азъ тъкмо това искамъ да обясня, като разправамъ какъ хората гласоподаватъ у насъ. Мислете си вие, че съзнателно избѣгнахте двамата и съзнателно дадохте гласа си за тритѣ имена, и обрахте другитѣ бюлетини. Помислете си сега, че се явяватъ селяни избиратели, които нарочно си напечатватъ бюлетини съ петъ имена и развиватъ такава агитация, што четвъртото и петото лице получаватъ наполовина повече гласове, отколкото г. Радославова, който стои начело на листата; въ такъвъ случай, съгласно чл. 135 отъ избирателния законъ, послѣднитѣ — четвъртото и петото лице — ще взематъ първитѣ редове и тѣ ще бѣдатъ избиратѣ, а не първитѣ лица, почнати съ г. Радославова. Азъ мисля, че ясно говоря. Ние ще създадемъ тогава прецедентъ на всевъзможни игри въ съразмѣрната система; ще се избиратъ отъ опашката нагорѣ писанитѣ въ бюлетината лица и, слѣдователно, посоченитѣ отъ партията лица ще се провалятъ, а прибавенитѣ произволно лица ще се избиратъ. Туй трѣбва да се разбере. По моему разбиране, това е гонилъ законодательтъ тукъ съ чл. 135, като е искалъ да закрѣпи установената листа чрѣзъ двата фактори, които осветяватъ това по единъ неуязвимъ начинъ — изричнитѣ имена и редътъ на тия имена. Имате първи, втори и трети кандидати, тѣ сж установени, тѣхъ не можете да измѣните, а къмъ тѣхъ по никакъвъ начинъ не можете да прибавите четвърти и пети, защото тѣ не сж установени. Това е разбирането.

Сега, азъ бихъ желалъ да отправя къмъ г. г. либералитѣ едно друго разбиране, за да не мислятъ, че ние отхвърляме съществуващото въпроса. Съвсѣмъ не. Азъ искамъ да вѣрвамъ, че тѣзи граждани, които сж си дали тамъ гласовѣтъ случайно, съ онѣзи спорни бюлетини, съзнаватъ, че не е по формата на закона и че тѣзи граждани непрѣмънно сж били либерали. Да приемемъ това. Но, казвамъ ви, ако ние приемемъ това, че тѣ сж искали да гласоподаватъ непрѣмънно за либералитѣ, това, отъ чувство на правда, че ние по същество на прѣдмета се произнасяме, не може достатъчно да ни убѣди да вдигнемъ рѣка за въ полза на листата на либералитѣ, защото въ случай ние поставиме закона да дѣйствува въ такъвъ видъ, дѣто при другъ случай ще донесе само врѣда, понеже

ще отвори широко вратитѣ за игра; а тази игра азъ обяснихъ. Когато ние, безъ санкция, безъ опрѣдѣление на окръжния съдъ, безъ точно опрѣдѣлена листа, можемъ да допускаме прибавки на тѣзи допълнителни лица, както се изрази г. Бръшляновъ, само възъ основа на туй, че споредъ втората алинея на чл. 135 отъ избирателния законъ, 10 души избиратели сж обявили кандидатната листа на прѣдседателя на бюрото, ние ще допуснемъ за въ бѣдѣще една игра, отъ която не може да се отървемъ, ние ще създадемъ единъ прецедентъ.

Малко неловко ми бѣше да приказвамъ, защото, който излиза да говори въ полза на своята група — а въ случая нашата група е заинтересована — се взема малко боялия форма, изглежда заинтересованъ. Азъ съжалявамъ, че тукъ въпросътъ се касае за нашъ кандидатъ и бихъ говорилъ съ по-голъмо въодушевление, ако се касаеше за прилагането на чл. 135 отъ избирателния законъ за другъ кандидатъ, не нашъ. Но, като се абстрахирамъ отъ прѣдмета и като обективирамъ въпроса, азъ казвамъ, че не трѣбва да се увеличае отъ това, за кого било по-добъръ, за кого по-приятно; не допускамъ, че болшинството има попълновение за този или онзи, то е достатъчно силно и безъ това, за него нищо не значи, да-ли ще влѣзе тукъ единъ земледѣлецъ или либералъ. Това е дребна работа. Прави сж либералитѣ да защищаватъ сами своя кандидатъ, обаче, азъ казвамъ, че ние трѣбва да се издигнемъ надъ нашитѣ интереси въ случая и да укажемъ интереситѣ на закона, защото този законъ е новъ, туренъ и за проба и въ тая проба, както е туренъ прѣдъ нашитѣ очи, ние би трѣбвало да използваме случая да го изучимъ по-добъръ и да осветимъ това, което се изисква въ случая. Когато ще се прокарва законътъ за съразмѣрната система, азъ ще гласувамъ съ двѣтѣ си ръцѣ, съ пълното убѣждение, че тази формалностъ, която е установена тукъ за кандидатнитѣ листи, трѣбва да бѣде окончателна и задължителна, защото тя е ядката на цѣлата система; иначе ние ще нахълтаме въ такива драки, отъ които не можемъ да излѣземъ; и ще забъркаме цѣлия законъ. Тукъ не се касае само за нѣкаква формалностъ, а се касае за система, която е различна отъ мажоритарната. Послѣдната не дава важностъ на имената и на реда на имената, а тукъ, при съразмѣрната система, имаме осветени имената и редътъ на тия имена. Разбъркате ли имената, можете ли да прибавите други имена, разбъркате ли редовѣтъ, вие ще смѣсите едната система съ другата и не можете да различите съществено едната отъ другата. Ето защо азъ мисля, че по никакъвъ начинъ не трѣбва да се увеличае слѣдъ мислитѣ на г. Бръшлянова, който каза, че законътъ билъ прѣдвидѣлъ тѣзи формалности за установяване на листитѣ, само за прѣдпазване отъ беззаконие и злоупотребиление. Г-да! Когато единъ законъ прѣдвижда извѣстна процедура, както е въ дадения случай, за начина, по който ставатъ изборитѣ, азъ съмъ убѣденъ, че законътъ я прѣдвижда въ името на своето логично искане, а не да прѣдвардва отъ злоупотребиления. За прѣдвардване отъ злоупотребиления могатъ да се взематъ административни мѣрки, могатъ да се взематъ всѣкакви мѣрки. Законодательтъ, когато прѣдвижда нѣкои съществени особености въ начина на избирането, както е прѣдвидѣлъ тукъ при съразмѣрната система — чл. 135 отъ избирателния законъ — той е дѣйствувалъ въ името на основателнитѣ искания на системата, и ние не трѣбва да закачаме тази система, помъ се касае за съществени и страни, именно, да не може да се туря ново име въ установената бюлетина, и второ, да не може по никой начинъ да се разбърква приетиятъ редъ отгорѣ надолу. Бюлетината ще се прѣвърне съ главата надолу, като се прибавятъ съвсѣмъ нови и ноосветени имена. Азъ не съмъ за формалноститѣ; тукъ,

обаче, не се касае за една техническа страна, както казва г. Бръшляновъ — не е техническа работа. Съгласенъ съмъ, че технически бѣше въпросътъ, който засѣгаше насъ въ III-та Пловдивска колегия, въ татарпазарджишкия изборъ; тамъ се касаше за техническо недоразумѣние и ние прѣгледнахме това за грѣшката си. Десетъ души граждани заявяватъ, че едн-коя си листа искатъ да бѣде листа на земеделския съюзъ. Обаче единъ отъ тѣзи десетъ души, който е билъ по-старши членъ, е билъ неграмотенъ и като искалъ да си запази честта, че той заявява за тѣзи кандидати, не оставилъ другаря си, който е билъ грамотенъ, да се подпише, а го помолилъ да подпише него като неграмотенъ. Значи, тукъ налице ние имаме десетъ души избиратели, обаче по форма е подписалъ неграмотния, намѣсто грамотния, и поради това насъ ни лишиха отъ мандатъ въ Пазарджишката колегия. Ние прѣгледнахме това и казахме, че по форма вие имате право, защото въ закона е точно установено, че десетѣ души, които подаватъ заявлението, трѣбва да го подписатъ собственолично. Единъ отъ тѣхъ не е го подписалъ — ние се примирихме съ това. Азъ бѣхъ прѣди избора въ тази колегия; срѣсинахъ се съ г. Вазова, който бѣше тамъ и той прѣдъ мене и прѣдъ всички избиратели каза, че листата на земеделския съюзъ е недѣйствителна, защото не е утвърдена отъ окръжния съдъ. Това бѣше справедливо въ формална смисълъ. Но въ случая въпросътъ не е технически, не е въпросъ само за една проста техника; този въпросъ засѣга по същество съразмѣрната избирателна система. Щомъ е тъй, за насъ е много ясно тълкуването, и азъ казвамъ, че ще бѣде просто едно мѣрило, може-би, необяснимо за обективния наблюдателъ отстрана, въ случай че дадемъ вотъ на противно рѣшение, отколкото ясно говори законътъ. Човѣкъ би могълъ да прѣдположи, че сж дѣйствували други сили — напр. повече разположение къмъ едни, а къмъ други по-малко, макаръ азъ да не съмъ разположенъ къмъ такива прѣдположения, защото доста убѣдителни хора отъ болшинството, като г. Вазова, излѣзоха и казаха, че разбирането на закона е тѣкмо въ тази смисълъ. И азъ моля г. г. народнитѣ прѣдставители тѣкмо така да тълкуватъ този законъ по отношение на спорния нашъ въпросъ.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че сж постѣпили бюджетопроектитъ за разходитѣ на Върховното правителство, държавнитѣ дългове, Върховната смѣтна палата и Министерството на външнитѣ работи и изповѣданията, които ще бѣдатъ раздадени веднага на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Никола Геннадиевъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ тѣзи рѣшния ще остане една полза, че законътъ за пропорционалното прѣдставителство, който ще ни бѣде прѣдставенъ и приетъ, безъ съмнѣние, въ тази редовна сесия, ще бѣде до извѣстна степенъ пълненъ, ще могатъ да се избѣгнатъ за въ бѣдѣще недоразумѣния като туй, съ което се занимахмо днесъ. Това не значи, че по прилагането на избирателния законъ никога вече нѣма да има спорове, но че тѣзи спорове ще бѣдатъ по-малко. Въ всѣки случай мисля, че имаме нѣщо прибързано, и даже излишно, въ думитѣ на нашия колега г. д-ръ Вазовъ, когато ни каза, че законътъ е съвършено ясенъ, че нѣма мѣсто за никакви хитрувания, за никакви надежди, и че нѣма защо да се подвежда болшинството. Азъ ще имамъ честта да изложа една теза, която е противна на оная, която ни разправи тукъ пазарджишкиятъ народенъ прѣдставителъ г. д-ръ Вазовъ. При всичко това, не мисля, че нѣкой има право да ме обижда и да ме обвинява,

че желанието ми е да ви подвеждамъ. Може-би, ако на мѣсто мѣсто бѣше нѣкой по-нервозенъ, по-заядливъ ораторъ, щѣше да търси други причини въ мнѣнието на г. Вазова и първиятъ въпросъ, който можеше да си зададе или да зададе нему, щѣше да бѣде: бихте ли се рѣшили вие толкова лесно да тълкувате по този начинъ закона, ако бѣше избрашъ не г. д-ръ Радославовъ, а единъ правителственъ кандидатъ, ако се касаше до изхвърлянето отъ камарата на единъ вашъ събратъ, принадлежащъ на вашата партия, на коалицията. Нѣма да го кажа, защото съмъ убѣденъ, че г. Вазовъ изложи това, което мисли, че е право тълкуване на закона. Но могатъ хората да бѣдатъ на разни мнѣния по тълкуването на единъ законъ, и токозъ по-често у еднакви съвѣстни и еднакво просвѣтени хора, колкото законътъ е по-прибързано съставенъ, колкото е по-ясенъ. А избирателниятъ законъ въ постановлената си за съразмѣрната система въ двата окръжи, Търновскиятъ и Пловдивскиятъ, не е ясенъ, не е пълненъ. Може да се каже даже, че между законитѣ, единъ отъ тия, които даватъ поводъ на най-големъ спорове и противорѣчия въ тълкуването, е избирателниятъ законъ. Доказателствата сж прѣдъ васъ и ще ги намѣришъ въ думитѣ на самия г. Вазовъ. Първото нѣщо, което чухо отъ неговитѣ уста, бѣше: ако 19-тѣ бюлетини, дадени за петимата кандидати въ Карловската избирателна колегия, не бѣха само 19 съ петъ имена, ами всичкитѣ 1.700 избиратели бѣха гласоподавали за петимата, и двѣтѣ имена бѣха зачеркнати, тогава, да, г. Радославовъ би билъ избранъ. Именно тогава не, ако възприемемъ тълкуването на г. Вазова. Защо? Защото чл. 135 отъ избирателния законъ, алинея първа, казва: допуща се заличаване на имена въ бюлетинитѣ.

Д. Страшимировъ: Отъ завѣрешитѣ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Азъ говоря за едно нѣщо, което още не сте разбрали, имайте търпѣние. — Допуща се заличаването на имена въ бюлетинитѣ, но заличаването не се чете. Слѣдователно, ако всички бюлетини съдържаха петъ имена и ако бѣха заличени двѣтѣ — заличаването не се четеше — и затѣхъ трѣбваше да се приложи смѣното правило, което сега искатъ да приложатъ за 19-тѣ бюлетини. Ако г. Вазовъ мисли, че 19-тѣ бюлетини, които обезпечаватъ болшинство въ полза на г. Радославова, сж недѣйствителни, отъ послѣдователностъ трѣбва да ни каже: всичкитѣ 1.700 избиратели да бѣха гласоподавали за 5-тѣ имена, всичкитѣ бюлетини щѣха да бѣдатъ недѣйствителни, и тогава г. Радославовъ не щѣше да бѣде избрашъ. Това не е ли достатъчно доказателство, че законътъ е толкова ясенъ, щото човѣкъ, който иска да изкаже едно мнѣние за право, още на втория редъ, на втората си приказка проповѣдва противно мнѣние, безъ да се сѣти, че влиза въ противорѣчие съ себе си. Или пакъ, сжщиятъ народенъ прѣдставителъ ни говори за обявена кандидатура и казва: кандидатурата на тримата души, които сж признати отъ окръжния съдъ, е валидна и бюлетината съ тритѣ имена би съставлявала обявена кандидатура, защото тя е обявена отъ окръжния съдъ. Защо? Тѣй говори чл. 135, алинея втора. Добръ, но чл. 135, алинея втора, не казва по какъвъ начинъ става обявяването. Чл. 135 се отнася до окръжнитѣ избори; той казва: обявяването на кандидатуритѣ става отъ прѣдседателя на бюрото сутринта въ недѣля, а кандидатурата, която ни интересува тукъ, се обявява отъ окръжния управителъ и се признава отъ съда. Тукъ обявяването нѣма никаква стойностъ. Обявяване въ смисълъ на чл. 135 е много нѣщо, защото не може да се гласоподава за листа, която не е обявена, а тя се обявява отъ прѣдседателя на бюрото. При изборитѣ за народни прѣдставители по съраз-

мърната система важно е кандидатурата да бъде призната от окръжния съд и послѣ окръжният управител ще я обяви ли или не, то е едно случайно постановление на закона, случайно е употребена същата дума, защото не можеше да се употребят друга, но не е обявяването, за което мисли г. Вазов и за което говори чл. 135 — то е друго обявяване.

Или пъкъ, за да свършимъ съ този редъ на мисли, ако искате дѣйствително да се убѣдите, че законътъ е непъленъ и неясенъ, вземете единъ послѣденъ примѣръ отъ това, което стана прѣдъ васъ при настоящитѣ прѣния. Другъ единъ народенъ прѣдставител, почтениятъ г. Петко Теодоровъ, прѣдложи, Народното събрание да изпрати назадъ избора, слѣдъ като се произнесе за правилността му, и ако не възприеме мнѣнието на окръжния съдъ, да възложи на този същия окръженъ съдъ да ни каже кой е избранъ. Подиръ малко ще гласуваме, и Народното събрание нѣма да направи подобно нѣщо. Отдѣ тегли своето заключение, г. Теодоровъ? Отъ закона. Отдѣ ще теглимъ ние всички своето заключение? Пакъ отъ същия законъ и вѣрвамъ по-широко ще тълкуваме закона. Мнозина отъ тѣзи, които взехме думата, сме юристи, и не сме на едно мнѣние по тълкуването на разни членове отъ закона. Защо този, който не е съгласенъ съ мнѣнието на г. Вазова по тълкуването на единъ членъ отъ закона, да мислите, че иска да ви подвежда? Всичкиятъ въпросъ е, слѣдователно, тамъ. Констатациитѣ, подадени противъ г. Тончева, нѣма и да се разглеждатъ отъ почитаемото Народно събрание, защото на тѣхъ би могло да се приложи правилото, за което тукъ ни говорѣше г. Петко Теодоровъ — не за цѣлия изборъ, не за смѣтката, не за произнасянето на окръжния съдъ — че би трѣбвало да има заведени дѣла и отъ тѣзи дѣла да излѣзе нѣщо по-осезателно. Но констатации, че еди-кой си може да е билъ подкупенъ, това сѣмъ подхвърляния твърдѣ неоснователни, съ които народното прѣдставителство твърдѣ често се е занимавало и не заслужаватъ неговото внимание; и особено за избори, произведени по съразмѣрната система, нѣма да се спира на тѣхъ. Ще се спре само на едно нѣщо: по какъвъ начинъ трѣбва да се тълкува законътъ по отношение на 19-тѣ бюлетини, подадени въ Карловската околия.

Защо, прѣди всичко, въ закона има непълноти и неясноти? Бившето правителство имаше намѣрение да внесе въ Народното събрание законъ за съразмѣрната система и понеже не бѣше рѣшено да възприеме тази система за цѣла България, понеже членоветѣ на правителството не бѣха съгласни помежду си върху наврѣмнеността за прилагането на тази мѣрка, усвоиха едно срѣдно рѣшение, да се направи опитъ въ два окръга и, послѣ, споредъ резултатитѣ, които ще даде този опитъ, да се види, трѣбва ли или не да се въведе тази система въ България. Пригответъ бѣше пълненъ законопроектъ за съразмѣрната система, който обемаше всичкитѣ постановления, колкото можеше да прѣдвидятъ авторитѣ на този законопроектъ; когато се възприе срѣдното рѣшение, за което ви говорихъ прѣди една минута, отъ онзи законопроектъ само нѣколко постановления се вмъкнаха въ стария избирателенъ законъ, който е направенъ за мажоритарната система; и понеже два-три члена не можеха да съдържатъ всичко, да изчерпватъ цѣлата материя, да прѣдвидятъ всичкитѣ възможни конфликти и противорѣчия, затуй има недостатѣци въ този законъ, и тия недостатѣци вие ги виждате на всѣка стѣпка, а най-много ги виждаме тукъ. Забѣлжката къмъ чл. 120 гласи: за изборитѣ въ Търновския и Пловдивския окръгъ ще се прилага първата алинея отъ чл. 135. Чл. 135, алинея първа казва: — първо постановление. (Чете) „Кандидатнитѣ листи за окръжни съвѣтници сѣ задължителни“. Слѣдователно, на основание за-

бѣлжката на чл. 120, и за законодателнитѣ избори въ Търновския и Пловдивския окръзи, кандидатнитѣ листи сѣ задължителни. Второ постановление: (Чете) „Не се позволява прибавянето нови имена въ бюлетината“. Слѣдователно, въ Пловдивския и Търновския окръзи, като ще ставатъ избори, трѣбва да има подадена кандидатна листа, съобразно съ постановленията на чл. 64 отъ избирателния законъ и други постановления, които се намиратъ разпрѣснати тукъ-тамъ; второ, избирателитѣ нѣматъ право да прибавятъ нови имена въ бюлетината. Сега какво прѣдвижда законодателятъ? Прѣдвижда слѣдующето: че ако въ Карловската колегия ще се избиратъ петъ души народни прѣдставители, въ Пловдивската — осемъ души народни прѣдставители, въ Търновската — 11 души народни прѣдставители, трѣбва да има подадена редовно по закона кандидатна листа отъ петъ души, осемъ души и 11 души и че тамъ, кждѣто се избиратъ петъ души, шестъ не можешъ да поставишъ въ бюлетината, тамъ дѣто се избиратъ 11 души, 12 не можешъ да поставишъ. Това е изрично постановление въ закона. Слѣдователно, ако либералитѣ бѣха поставили кандидатура за петъ души въ Карловската колегия и ако въ тѣхнитѣ бюлетини се съдържаха шестъ имена, не само шестото име нѣма да се чете, а цѣлата бюлетина нѣма да се чете. Това е едно изключение отъ правилото надъ правилата, когато се постановява върху правилността на изборитѣ. Туй правило е, че се признава за редовно и законно избранъ онзи, който е получилъ най-много избирателски гласове. По-малко или по-много гласове си получилъ, ако една частъ или всичкитѣ бюлетини съдържатъ едно име повече, отколкото е прѣдвидено въ закона, че трѣбва да съдържа бюлетината, тѣзи бюлетини не се зачитатъ, едно изключение, едно спадане въ твоя вѣрба ще се направи и ти нѣма да бждешъ избранъ.

По-надолу чл. 135 алинея първа гласи: (Чете) „Бюлетина, въ която има прибавяне на едно или повече имена, се счита недѣйствителна“. Съ това се изчерпватъ постановленията на закона по отношение на случаитѣ, какъвто е този, произведенъ въ Карловската колегия: трѣбва да има кандидатна листа, редовно подадена, не може да се пишатъ повече имена, отколкото ще се избиратъ народни прѣдставители, и ако има написани повече имена, отколкото ще се избиратъ народни прѣдставители, въ такъвъ случай бюлетината се счита за нищожна. Случаятъ, който ни занимава, е свършено другъ, случай, който не е прѣдвиденъ въ закона. Тукъ нѣма повече имена, отколкото ще се избиратъ народни прѣдставители, а има точно толкова имена, колкото народни прѣдставители трѣбва да има. Защо искате да се считатъ за недѣйствителни тѣзи бюлетини? По аналогия, защото бюлетината съдържа само трима души. Вие, г. г. Радославовъ и приятелитѣ ви сте посочили петъ имена — туй е вѣрно; имате или нѣмате удостоверение за всички кандидати — безразлично; подписали сѣ 11 души избиратели, които поставятъ тази кандидатура; за двамата нѣма прѣдставено наврѣме удостоверение или наврѣме не сѣ подписани; могатъ на утрото да подпишатъ, могатъ слѣдъ три дена да прѣдставятъ удостоверение, на всѣки случай има единъ фаталенъ срокъ за тѣзи двама, че не могатъ да бждатъ кандидатирани. По аналогия, понеже чл. 135 казва, че не можешъ да прибавишъ повече имена, вие, тѣзи двѣ имена, които съдържа въ повече вашата листа, прибавили ли сте ги? Не. Законътъ казва, че не можешъ да прибавишъ повече имена, отколкото ще се избиратъ народни прѣдставители, и ако прибавишъ едно или нѣколко имена повече, бюлетинитѣ сѣ недѣйствителни. Но за този случай, когато се избиратъ петъ души, а има завърена кандидатура за трима души, когато се избиратъ 11 души, а има завърена канди-

датура за шест души, какво казва законът? Законът нищо не казва и онъзи, които тълкуват закона по този начин, прѣскачатъ границитѣ му. Защо? Защото законътъ, въобще, не прѣдвижда завѣряване на кандидатура съ по-малко имена. Станала ли е въ България завѣрка на кандидатура съ по-малко имена? Да. Колко пѣти се е прилагалъ този законъ? Единъ пѣтъ. Законътъ е новъ, избирателитѣ сж нови, па и за сѣднитѣ, които ще го прилагатъ, материята е нова. Явява се единъ случай, непрѣвиденъ отъ закона: могатъ ли радославовитѣ приятели да положатъ кандидатура отъ трима души въ Карловската колегия? Законътъ нищо не казва. Това е единъ аргументъ, който ви се приведе отъ почтения г. Бръшляновъ, единъ много силенъ аргументъ, единъ аргументъ, който разрѣшава и изчерпва въпроса.

Д. Страшимировъ: Ето въпроса, г. Геннадиевъ. Тукъ, въ чл. 135, се говори не за числото на кандидатитѣ, но само за имената на кандидатитѣ, и е казано изрично: (Чете) „Всѣка бюлетина, въ която не е запазенъ редътъ на имената, споредъ обявената кандидатна листа, се счита за дѣйствиелна, щомъ съдѣржа само означенитѣ въ кандидатната листа имена“. Считате ли, че тукъ се говори за числото на кандидатитѣ, за които ще гласоподава избирателитѣ? Тукъ е изрично казано за кои имена ще гласоподава, а не за числото. То се разбира, че вие може да гласоподавате за по-малко имена, но не за повече.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Азъ очаквахъ, г. Страшимировъ, да ми зададете въпросъ, а вие правите дисертация и тълкувате закона.

Д. Страшимировъ: Ама тукъ се говори за имена, а не за числа.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Азъ тълкувамъ закона и вие чувате въ каквъ смисълъ го тълкувамъ. Вие имате намѣрение на всѣка фраза да ме прѣкъсвате.

Д. Страшимировъ: Само единъ въпросъ азъ зададохъ.

Д-ръ Н. Геннадиевъ: Азъ досега търсихъ отговоръ и не мога да го намѣря, но сега ще удовлетвори Вашето желание и ще Ви отговоря по най-простия начинъ, който имамъ на разположение, а той е да прослѣдя мисълта си. Чл. 135, слѣдъ като постановява, че кандидатнитѣ листи сж задължителни, слѣдъ като постановява, че се забранява прибавянето на нови имена въ бюлетината, прибавя една санкция, че прибавянето на нови имена въ бюлетината унищожава тази бюлетина. Но този чл. 135 отначалото докрая едно нѣщо има прѣдъ видъ — повтарямъ това, за да удовлетвори г. Страшимирова, който си въображава, че ме питалъ прѣди малко — поставянето на кандидатна листа за толкова народни прѣдставители, колкото ще се избиратъ, а случаятъ за поставяне кандидатура отъ по-малко число народни прѣдставители не е прѣвиденъ въ нашия законъ. Между това, земледѣлцитѣ въ II-та Търновска избирателна колегия не завѣриха кандидатурата си съ 11 души, а туриха въ листата си десетъ души — единъ не имъ достигаше; социалиститѣ пъкъ — съ трима. Изъ единъ пѣтъ възникна въпросътъ: какъ ще трѣбва да се тълкува законътъ. И недѣйте мисли, че съ тоя въпросъ не сж се занимавали други хора, освѣнтъ васъ. Вие, ако сте го направили по необходимостъ, други можеха да иматъ партизански интересъ да го направятъ. Съ този въпросъ се занимавахме и ние, и азъ настоявахъ прѣдъ моитѣ приятели да се поставятъ 11 души кандидати. Знаехъ много добръ, че

кандидатурата отъ деветъ души е валидна, знаехъ много добръ, че деветъ души нѣмаше да се изберемъ въ нея колегия, знаехъ много добръ, че въ други държави, въ които се прилага пропорционалната система, по този начинъ се полагатъ кандидатуритѣ — въ нѣкои швейцарски кантони, напр., полагатъ единъ кандидатъ, трима кандидати отъ 7—8—15 души кандидати — но не знаехъ какво ще рѣши окръжниятъ сѣдъ. А окръжниятъ сѣдъ можеше да каже: нашиятъ избирателенъ законъ не прѣдвижда туй, което е въ Швейцария, а прѣдвижда само единъ видъ кандидатна листа: отъ 11 души за Търновската избирателна колегия и отъ петъ души за Карловската. И за да се не намѣримъ въ трудово положение, да не ни се зачетатъ послѣ гласовѣтѣ, поискахъ да се постави кандидатурата отъ 11 души. Сѣдилищата правилно изтълкуваха закона, когато приеха съ десетъ души кандидатурата на земледѣлцитѣ; сѣщо правилно изтълкуваха закона, когато приеха да се поставятъ трима кандидати отъ либералитѣ въ Карловската избирателна колегия, не на основание текста на закона, а на основание тълкуването на закона, на основание приложението му въ други държави, а, може-би, и на изриченъ текстъ въ тѣзи държави. Ако нашиятъ законъ не прѣдвижда поставяне на кандидатура съ по-малко имена, отколкото трѣбва да се избиратъ народни прѣдставители, какъ искате да прѣдвидите наказание за изборъ, въ който хората биха гласоподавали точно за толкова души, колкото народни прѣдставители ще се избиратъ, но всички кандидатури не сж завѣрени — една работа, съ която законодательтъ не се е занимавалъ, и съвършено естествено. Щомъ съразмѣрната система се прилага само въ два окръга, щомъ отъ единъ цѣлъ законопроектъ вземайтъ само нѣколко члена и ги вмѣкнеишъ като клинъ въ обикновения избирателенъ законъ, щомъ за пръвъ пѣтъ се произвеждатъ въ България избори по тази система, естествено е, че ще има нѣща непълни. Но има едно правило задължително за всички, и то е, че трѣбва да признаемъ за законно избранъ народенъ прѣдставителъ онази, който е получилъ най-много гласове, и изключение можемъ да допуснемъ само тамъ, дѣто има изриченъ текстъ въ закона. Щомъ нѣма изриченъ текстъ въ закона, щомъ се допуца и най-малкото двусмислие, нѣмаме право да изиждимъ единъ човѣкъ, който е получилъ по-много гласове, и да докараме въ Народното събрание човѣкъ, който е получилъ по-малко гласове. Именно това би било подвѣждане, именно това би било изнасилване на закона. Не можемъ въ първия случай, въ който се занимаваме съ прилагане пропорционалната система, да бждемъ извъредно строги къмъ избирателитѣ. 19 души избиратели въ Карловската околия, не защото не сж знаели закона, ами защото сж го изтълкували по единъ начинъ, гласоподавали сж за петъ души, като сж били увѣрени, че кандидатурата е отъ петъ души и че, слѣдователно, въ силата на чл. 135, може да се гласоподава за петъ души, а не за шестъ. Какъ сега ние да вземемъ да имъ кажемъ: „Вашиятъ прѣдставителъ не е законно избранъ, вървете си“?

Ако по таквъ начинъ прилагаме закона, биха могли да се явятъ тукъ и други послѣдствия. Сѣщиятъ избирателенъ законъ прѣдвижда не само да се полага кандидатна листа за изборитѣ въ Търновския и Пловдивския окръзи, ами иска още тази кандидатна листа да има свой цвѣтъ и той да е партияниятъ цвѣтъ. За всѣка партия кой е цвѣтътъ, който трѣбва да носи хартията, на която изключително трѣбва да бждатъ напечатани бюлетинитѣ? Достатъчно ли е да се каже: оранжевиятъ цвѣтъ, червениятъ цвѣтъ? Не. Понеже цвѣтътъ е нѣщо твърдѣ мъчно уловимо, особено за насъ, българитѣ, които и моравата, и алената краски наричаме се червени, затуй законодательтъ е прѣвидѣлъ, че за

цвѣтъ на партията, за цвѣтъ на кандидатната листа се счита онзи цвѣтъ, какъвто носи хартията, приложена къмъ заявлението на централното бюро на всѣка една партия и депозирано въ окръжния съдъ. Въ Търновската и Пазарджишката избирателни окръжии правителственитѣ бюлетини носятъ два цвѣта; бюлетинитѣ отъ II-та Търновска избирателна колегия сж тукъ и всѣки единъ народенъ прѣдставител може да се увѣри въ това. Ето цвѣтоветѣ на хартията, (Показва бюлетинитѣ) на която сж напечатани правителственитѣ бюлетини. Това не сж бюлетини отъ Търново, а отъ Пазарджикъ; азъ нарочно взехъ тази бюлетина — имамъ и отъ другитѣ бюлетини — защото г. Вазовъ поддържаше една теза противна на моята. Въ тази бюлетина сж написани слѣднитѣ имена: Димитъръ Христовъ, д-ръ Георги Гаговъ, д-ръ Борисъ Вазовъ, Ангелъ Горановъ и т. н. Коя е бюлетината, съ която вашитѣ избиратели могатъ да гласоподаватъ — тази или онази? (Показва бюлетинитѣ) Или едната, или другата, но въ никой случай и двѣтъ, защото цвѣтътъ не е еднакъвъ. Това нѣщо може да се види отъ 20 м. Този въпросъ се повдигна още тамъ, въ Търново.

Нѣкой отъ болшинството: Тѣзи бюлетини сж стояли повече на слънце, та сж избѣлѣли.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Тѣзи бюлетини не сж били турени на слънце; тѣ сж били вардени въ пликъ, и онѣзи, които вие ще намѣрите въ комисията, тѣ още по-малко сж видѣли слънце, защото сж били завити въ платно и прошнуровани. Въпросътъ възникна още вчера, когато не знаехме, какъвъ е резултатътъ отъ избора. Вчера възникна, защото наши приятели, които сж били гласоподаватели, или пъкъ които сж били участвували въ прѣброяването на бюлетинитѣ, ми съобщиха, че правителственитѣ избиратели сж гласоподавали съ бюлетини съ два различни цвѣта. Увѣрихъ се въ това самъ на другия денъ, когато стана нужда да се разгледатъ една папка бюлетини въ едно отъ централнитѣ бюро. Питайка ме монитѣ приятели: трѣбва ли да се дава контестація? Казахъ имъ, че колкото за контестацията, и да дадете, и да не дадете, това е сѣ едно — и да се намира тамъ, нѣма кому да врѣди, толкозь повече, че може да бѣде неподкрѣпена — но азъ въ никой случай нѣма да взема думата въ Народното събрание, за да искамъ да се махне единъ народенъ прѣдставител отъ правителствената коалиция, само на туй основание, че всичкитѣ негови избиратели не сж гласоподавали съ бюлетини отъ единъ цвѣтъ, ами отъ два цвѣта. Защо? Намъ не ни достигатъ 17 гласа, за да имаме отъ II-та Търновска избирателна колегия още единъ народенъ прѣдставител. Имаме 3.564 гласа — почитаемиятъ Цанко Бакаловъ, мой добъръ приятелъ, съ 17 гласа ни изведе хака; той собствено не ни изведе хака, но избирателитѣ му сж дали повече гласове, и той на законно основание стои тукъ. Но отъ васъ, г-да, не 17 гласа, а 1.700, 2.000 могатъ да ви отнематъ, ако ще приложите закона тѣй, както г. Вазовъ ви проповѣдва, защото или този е цвѣтътъ на вашата книга, или този. (Показва ги)

Д-ръ Б. Вазовъ: Розовиятъ, въ всички нюанси, е нашъ цвѣтъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: А-а-а!

Д-ръ Б. Вазовъ: Въ закона не е казано, че къмъ заявлението се прилага книжка отъ хартията.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Сега, г. Вазовъ, за да Ви удовлетвори, прѣди всичко ще кажа, че съмъ съгласенъ съ Васъ. Но не е туй основание. Законътъ знае какво казва, но понѣкога ние го четемъ, понѣкога не

го четемъ. Законътъ казва: онзи цвѣтъ, какъвто носи хартията, депозирана въ окръжния съдъ . . .

Д-ръ Б. Вазовъ: Не казва това.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Тогава, идете да намѣрите тази хартия и кажете, каква е. Отъ това значение на цвѣта можемъ да се откажемъ, когато има малка разлика; но при такава грамадна разлика, като тая, между тия двѣ хартии, това не е допустимо.

Но защо азъ не мога да повдигна този въпросъ въ Народното събрание, нито въ комисията, за да искамъ на туй основание да дойде тукъ, въ Народното събрание, единъ вторъ другаръ отъ нашата партия? Затуй, защото знамъ много добръ, че и въ Пазарджикъ, и въ Горна-Орѣховица, и въ Свищовъ всички онѣзи избиратели, които сж гласоподавали съ двѣтъ бюлетини, съзнателно сж гласоподавали за правителствената коалиция. Да-ли затуй, защото принадлежатъ къмъ партиитѣ, които съставляватъ тази коалиция, да-ли затуй, защото прѣдпочитатъ да, дадатъ гласа си за правителството, азъ най-малко имамъ право да се мѣся въ туй, но напълно съмъ убѣденъ, че сж искали да гласоподаватъ за правителството. Ами защо гласоподаватъ съ двѣ бюлетини? Не сж криви тѣ — криви сж онѣзи, които сж напечатали бюлетинитѣ — и не сж тѣ виновни, защото не сж разбирали закона, не сж го тълкували изключително, не сж се взирали въ най-дребнитѣ работи, както ние сега искаме да се взираме. Да, ако се даде такова строго тълкуване на закона, тогава ще трѣбва да махнемъ много повече лица отъ правителствената коалиция на основание факта, че нѣкои избиратели сж гласоподавали съ бюлетини отъ хартия съ различенъ цвѣтъ, отколкото затуй, защото 15 бюлетини носятъ петъ имена, вмѣсто три, щомъ листата може да съдържа петъ души и бюлетинитѣ не съдържатъ шестъ имена. Безъ съмнѣние, и двата цвѣта сж розови. Азъ ви казахъ и по-напрѣдъ, че за всички насъ, и за мене, прѣди всичко, цвѣтоветѣ не могатъ да бѣдатъ тѣй различаеми, както сж за хора съ по-изтънченъ вкусъ, но, въ всѣки случай, двата цвѣта сж розови. Не искамъ да признаете, че азъ съмъ правъ, когато ви говоря туй нѣщо — азъ самъ ви казвамъ, че законътъ трѣбва да се приложи въ ваша полза и ще вдигна ръка за утвърждението на този изборъ — но ако повдигнахъ този въпросъ, то е, за да поискамъ едно нѣщо отъ васъ: вие, като гледате тия два цвѣта, съ съвѣстъта си да кажете, да-ли сж еднакви. А пъкъ какво ще кажете прѣдъ хората, за да ми запушете сега устата, то не ме интересува.

Заключението ми, г. г. народни прѣдставители, е слѣдующото. Понеже законътъ е новъ, понеже е фатално неясенъ и непълненъ, приложението и тълкуването му трѣбва да става не съ голѣма придирчивостъ, и ако се придирваме въ нѣщо, трѣбва да искаме да зачетемъ, прѣди всичко, волята на избирателитѣ; тамъ, кждѣто можемъ да прѣнебрѣгнемъ тази воля, кждѣто мислимъ, че трѣбва да се прѣнебрѣгне тази воля, трѣбва непрѣмѣнно да изискаме да има формални текстове на закона. Но законътъ нито формално, нито пъкъ имплицитно не се занимава съ въпроса, който случайно е изникналъ тукъ, не се занимава съ въпроса за полагане на кандидатура съ по-малко имена, отколкото народни прѣдставители ще се избиратъ, и не можеше, слѣдователно, да се занимава, и не се занимава, и не прѣдвизжда нищо за случая, какъвто е този: да се дадатъ 19 бюлетини съ петъ имена, когато петъ души ще се избиратъ за народни прѣдставители. На туй основание приложението на закона ще бѣде същото, както го е изтъкувалъ окръжниятъ съдъ — както и бурото го е изтъкувало първоначално — който е броилъ тѣзи гласове за валидни, защото то е съобразно съ справедливостъта и съ волята на избирателитѣ.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ отъ Орханійската избирателна околия, г. Павелъ Парпановъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

П. Станчевъ: На мене кога ще дадете думата?

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. д-ръ Кириакъ Провадалиевъ.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Петъръ Станчевъ.

П. Станчевъ: Пръвъ бѣхъ, послѣднѣ останалъ (смѣхъ), но, споредъ евангелието, послѣднитъ сж почестити. Има една народна поговорка: „Много приказки на воденица“; трѣба да я поправимъ: „много приказки въ българското Народно събрание“ — така ще бжде добръ изтължуванъ. Не искамъ никого да обиждамъ, нито себе си.

Г-да! Много се говори и умно се говори — умно се тълкува законътъ и отъ едната, и отъ другата страна. Въ чл. 125 на избирателния законъ, обаче, се казва, че върховенъ сждия, тълкувателъ и приспособителъ на извършения изборъ е Народното събрание; ние ще издадемъ фотвата. Отъ тълкуванията, дадени отъ г. Връшлянова, допълнени много нагледно отъ г. д-ръ Геннадиева, и отъ допълнителнитъ свѣдѣния, които провѣрочната комисия получи отъ Пловдивския окръженъ сждъ по Карловския изборъ, се констатира, че послѣднитъ двама кандидати отъ г. Радославовата листа сж си проваждали удостоверенията за своята избираемостъ въ сжда, но по една техническа причина — тъй като нашата поща донесе по-скоро едно писмо отъ Лондонъ, отколкото отъ Ютбунаръ — стигнали сж късно. Това, обаче, не доказва, че има законни основания, щото български граждани, въ такъвъ единъ важенъ моментъ за своето отечество, да се лишатъ отъ правото да бждатъ избираеми. Тъй че, въ случая, както отъ централнитъ оюра, така и отъ окръжния сждъ се е постановило много благоразумно, като сж провъзгласили за избрани кандидатитъ отъ либералната листа въ лицето на г. Радославова.

Колкото се касае до думитъ, подхвърлени тукъ отъ едного отъ дружбашитъ — новъ политиканъ, запасенъ подполковникъ отъ генералния шабъ — че „Петъръ Станчевъ казалъ, какво г. Теодоръ Теодоровъ билъ съгласенъ да одобримъ избора на кандидатитъ отъ либералната листа“, това е много голѣма смѣлостъ. Че не могатъ ли да се размѣняватъ мисли съ хората? Че отъдъ взехте това? А пъкъ г. Драгиевъ — види се по охраната на нашитъ дружбаша — чулъ въ комисията Петра Станчевъ като казвалъ: бе джанъмъ, болшинство сме . . .

С. Дрѣнковъ: Г. Станчевъ! Уважавамъ старинитъ Ви, но прѣзирамы тона Ви.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Моля, г. Дрѣнковъ.

П. Станчевъ: Азъ прѣзирамы всичко, каквото си училъ, ако е въпросъ за прѣзиране. (Нѣкои отъ болшинството ржкоплѣскавъ) Съ това си показвашъ мурафета. Какво казахъ и какво искашъ? Хай неразбрани хора! (Голѣмъ смѣхъ)

Та, г. г. народни прѣдставители, подиръ туй добросъвѣстно тълкуване прѣдложението на новия пропорционаленъ избирателенъ законъ, отъ което се вижда — както прѣждеговорившитъ доказаха — че

е приетъ на бърза ржка, че на бърза ржка е приложенъ и при приложението му сега чувствуваме нѣкои неудобства, но върмето ще поправи и него, както ще поправи и насъ всички, казвамъ, понеже комисията по принципъ е приела опрѣдѣлението на сжда, че кандидатитъ отъ либералната листа сж законно избрани и ги е прогласилъ за избрани, азъ моля да се турн на вотиране туй прѣдложение на комисията и на сжди.

Прѣдлагамъ да се прѣкратятъ дебатитъ.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Има прѣдложение за прѣкращение на дебатитъ. Говорили сж повече отъ десетъ души. Питамъ Народното събрание: счита ли въпроса за изчерпанъ . . .

Обаждатъ се: Изчерпанъ е.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: . . . и желае ли да се прѣкратятъ дебатитъ? Които приематъ да се прѣкратятъ дебатитъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Ще се поставятъ на гласуване различнитъ прѣдложения. Има три различни прѣдложения:

Едно отъ г. Петка Теодоровъ — да се изпрати въпросътъ, който ни занимава, въ сжда и той да се произнесе, да-ли трѣба да се признае за избранъ народенъ прѣдставителъ кандидатътъ отъ либералната партия, или тоя отъ страна на земеделския съюзъ.

Слѣдъ това има прѣдложение отъ страна на комисията . . .

Обаждатъ се: Най-първо е прѣдложението на комисията.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Моля, моля. Прѣдложението на комисията е да се приеме изборътъ въ смисълъ, че е избранъ за народенъ прѣдставителъ редовно и законно кандидатътъ на либералната партия.

М. Гайдовъ: Опрѣдѣлението на сжда е да се приеме цѣлиятъ изборъ.

П. Станчевъ: То се поддържа и отъ прѣдседателя на провѣрочната комисия.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Има и трето прѣдложение: да се счете за правилно и редовно избранъ прѣдставителътъ на земеделския съюзъ. Ще туря на гласуване най-напрѣдъ прѣдложението на г. Петка Теодоровъ.

Обаждатъ се: На комисията, на комисията!

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Моля, моля. Съгласно чл. 51 отъ правилника, когато прѣдложенията не сж отъ законодателенъ характеръ, поставя се на гласуване най-напрѣдъ онова прѣдложение, което не изчерпва въпроса. Прѣдложението на г. Петка Теодоровъ не изчерпва въпроса, затуй поставямъ на гласуване най-напрѣдъ него.

Ония отъ г. г. народнитъ прѣдставители, които желаятъ да се прѣпрати въпросътъ въ сжда, който се е произнесълъ, като е провъзгласилъ г. Радославова за избранъ, за да го разгледа повторно и да даде второ мнѣние, нека си вдигнатъ ржката. (Никой не вдига ржка) Събранието не приема.

Слѣдъ това слѣдва прѣдложението на г. докладчика отъ страна на провѣрочната комисия, което е въ смисълъ да се приеме . . .

Д-ръ Б. Вазовъ: Г. прѣдседателю! Моля, дайте ми думата.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Имате думата, г. Вазовъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ мисля, че моята поправка има прѣдимство на сѣщитѣ основания, както стана и съ прѣдложението на г. Петка Теодоровъ, понеже моята поправка се състои въ това: да рѣши Народното събрание, щото петиятъ мандатъ въ Карловската колегия да се даде на оранжевата листа. Това не изчерпва въпроса.

Обаждаатъ се: А-а-а!

Д-ръ Б. Вазовъ: Прѣдоставя се на Народното събрание да се произнесе върху валидността на избора.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Нѣма нужда да се разисква по този въпросъ.

Повтарямъ, прѣдложението на г. докладчика отъ страна на провѣрочната комисија е слѣдното: да се признае за редовно и законно избранъ като пети прѣдставителъ . . .

Д-ръ Н. Генадиевъ: Да се признае цѣлиятъ изборъ като правилно и редовно извършенъ.

В. Георгиевъ: Менѣ ми се струва, че мнѣнието на комисията е да се утвърди изборътъ тъй, както е обявенъ отъ окръжния съдъ.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Да, тъй, както е обявенъ отъ съда, което заключава и туй, че за пети прѣдставителъ ще се смѣта г. Радославовъ.

Обаждаатъ се: Така.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Ония, които приематъ туй прѣдложение на комисията нека си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема. Има думата г. министъръ-прѣдседателтъ.

Прѣдседателъ: Д-ръ С. Даневъ.

Министъръ-прѣдседателъ И. Гешовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ прѣдлагамъ да се вдигне засѣданието и да имаме засѣдание утрѣ съ сѣщия дневенъ редъ: провѣрка на изборитѣ и разглеждане прѣдложението на г. Малинова за замѣстницитѣ на ония народни прѣдставители, избрани въ нѣколко околии.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Прѣди да се вдигне засѣданието, азъ моля да се приеме слѣдното мое заявление. Понеже се провѣриха всичкитѣ избори, които се произведоха по пропорционалната избирателна система, азъ заявявамъ, че приемамъ да бѣда народенъ прѣдставителъ отъ II-та Търновска колегия — Горнеорѣховската.

Д-ръ В. Радославовъ: Понеже и азъ съмъ избранъ отъ двѣ мѣста, заявявамъ, че приемамъ избора отъ III-та Пловдивска избирателна колегия — Пазарджишката.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Съгласно съ онова, което прѣдседателството направи днесъ, като съобщи на онѣзи господа, които дохождатъ слѣдъ г. Малинова, който оптира вече, прѣдседателството ще направи сѣщото още утрѣ и за онѣзи, които трѣбва да дойдатъ слѣдъ г. Генадиева и г. д-ръ Радославова.

Приема ли Събранието дневния редъ тъй, както се прѣдложи отъ г. министъръ-прѣдседателя?

Отъ всички страни: Приема.

Прѣдседателствующъ И. Пѣевъ: Събранието приема.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 6 ч. 25 м. вечерта)

Подпрѣдседателъ: И. Пѣевъ.

Секретари: { С. Бурмовъ.
А. Буровъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.